

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною
безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

В.о. завідувача кафедри,
к.е.н., доцент

_____ **Ольга ГУБАРИК**
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства: проблеми та перспективи»

Освітньо-професійна програма «Управління фінансово-економічною безпекою»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Здобувач

Земляний М.С.

Науковий керівник,

д.держ.упр., професор

Васильєва Л.М.

науковий ступінь, посада

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою

Освітньо-професійна програма: «Управління фінансово-економічною безпекою»

Спеціальність: 073 «Менеджмент»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

«_____» _____ 202_р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

Землянному Максиму Сергійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства: проблеми та перспективи»

Науковий керівник: Васільєва Леся Миколаївна, д.держ.упр., професор _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «20» листопада 2023 року № 3508 _____

2. Термін подання здобувачем роботи: 09.02.2024

3. Вихідні дані до роботи: підручники, наукові статті, монографії та інші академічні джерела, пов'язані з темою дослідження, Інтернет-сайти, нормативно-правові акти, звіти підприємства річні звіти ТОВ «Гетьман».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретичні аспекти ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. 2. Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. 3. Перспективи ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Основні властивості ризику в системі фінансово-економічної безпеки. Основні елементи визначення ризику. Проблеми та виклики ризик-менеджменту в системі економічної безпеки підприємства. Розв'язок задачі з використанням інструменту «Пошук рішення». Формування системи ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Напрями покращення показників діяльності підприємства за рахунок заходів з управління ризиками.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ березень 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Здійснити аналіз фінансово-економічної діяльності ТОВ «Гетьман» та надати характеристику роботи служби економічної безпеки та здійснити оцінку стану окремих її складових.	Березень 2023	
2	Теоретичні аспекти ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства	Травень 2023	
3	Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства	Вересень 2023	
4	Перспективи ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства	Листопад 2023	
5	Вступ. Висновки і пропозиції. Оформлення кваліфікаційної роботи	Січень 2024	

Здобувач _____
(підпис)

_____ Земляний М.С.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис)

_____ Васільєва Л.М.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Поняття, властивості та основні елементи визначення ризику	9
1.2. Ризик-менеджмент в системі фінансово-економічної безпеки підприємства	14
1.3. Проблеми ризик-менеджменту в системі економічної безпеки підприємства	18
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	24
2.1. Оцінка фінансово-економічної діяльності ТОВ «Гетьман»	24
2.2. Оцінка роботи служби економічної безпеки підприємства та її стану за окремими складовими	29
2.3. Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман»	35
Висновки до другого розділу	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	41
3.1. Впровадження ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства	41
3.2. Перспективи та переваги підприємств від ефективного управління ризиками в системі фінансово-економічної безпеки	49
3.3. Математичне обґрунтування оцінки ризику у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман»	55
Висновки до третього розділу	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	72

РЕФЕРАТ

Тема «Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства: проблеми та перспективи»

Кваліфікаційна робота: 66 ст. основного тексту, 8 табл., 6 рис., 5 додатків, 51 літературне джерело.

Об'єктом дослідження є процес ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні підходи до ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою став діалектичний метод як одним із ключових методів наукового пізнання і відповідно став фундаментом дослідження та забезпечив йому наукову обґрунтованість. При вирішенні окреслених завдань у кваліфікаційній роботі примінилися наступні методи щодо об'єкту дослідження: аналізу й синтезу, економіко-математичний, метод порівняння, абстрактно-логічний та інші.

Досліджено теоретичні аспекти ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Здійснено аналіз фінансово-економічної діяльності ТОВ «Гетьман» та надано характеристику роботи служби економічної безпеки та здійснити оцінку стану окремих її складових. Розглянуто ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман». Надано пропозиції щодо застосування ризик-менеджменту з метою усунення ризиків, які існують в ключових сферах діяльності підприємства. Визначено перспективи та переваги підприємств від ефективного управління ризиками в системі фінансово-економічної безпеки. Математично обґрунтовано оцінки ризику у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Ключові слова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, МЕХАНІЗМ, ПІДПРИЄМСТВО, РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ, СИСТЕМА, ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

ANNOTATION

Topic «Risk management in the system of ensuring the financial and economic security of the enterprise: problems and prospects»

Qualification work: 66 st. of the main text, 8 tables, 6 figures, 5 appendices, 51 literary sources.

The object of the study is the process of risk management in the system of ensuring the financial and economic security of the enterprise.

The subject of the study is theoretical and practical approaches to risk management in the system of ensuring financial and economic security of the enterprise.

Research methods. The dialectical method became the theoretical and methodological basis as one of the key methods of scientific knowledge and, accordingly, became the foundation of the research and provided it with scientific validity. When solving the outlined tasks in the qualifying work, the following methods were applied in relation to the research object: analysis and synthesis, economic-mathematical, comparison method, abstract-logical and others.

The theoretical aspects of risk management in the system of ensuring the financial and economic security of the enterprise are studied. An analysis of the financial and economic activity of LLC «Hetman» was carried out, a description of the work of the economic security service was provided, and an assessment of the state of its individual components was carried out. Risk management in the financial and economic security system of LLC «Hetman» is considered. Proposals are provided for the application of risk management in order to eliminate risks that exist in the key areas of the enterprise. The prospects and benefits of enterprises from effective risk management in the system of financial and economic security are determined. Risk assessments in the system of ensuring the financial and economic security of the enterprise are mathematically substantiated.

Keywords

SECURITY, MECHANISM, ENTERPRISE, RISK MANAGEMENT, SYSTEM, FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається тим, що ризик є дуже важливою і необхідною складовою будь-якої діяльності людини або організації, включаючи фінансову та економічну сфери. Це пояснюється тим, що ризик вказує на можливість втрати або небажаного результату в результаті прийнятих рішень. Управління ризиками є важливою складовою будь-якої діяльності, оскільки допомагає зменшити можливі наслідки небажаної події. Різні методики та інструменти, такі як аналіз ризиків, страхування, деривативні інструменти, портфельний менеджмент та інші, можуть бути застосовані в різних сферах діяльності для ефективного управління ризиками.

Питанням організація протидії ризикам в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячено наукові праці вітчизняних Ананьєва Ю.В., Башинська І.О., Боровик М.В., Варналій З.С., Вербицька Г.Л., Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І., Долінський Л.Б., Івченко І. Ю., Калініченко З.Д., Клименюк М.М., Копішинська К. О., Кривда О.В., Мороз В.М., Мороз С.А., Ріщук Л.І., Цвігун Т.В. та інші. Однак існує потреба у більш детальному дослідженні особливостей управління ризиками підприємства в сучасних умовах.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-практичних аспектів щодо визначення проблем та перспектив ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Згідно з визначеною метою окреслені наступні завдання:

– дослідити теоретичні аспекти ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;

– провести аналіз фінансово-економічної діяльності ТОВ «Гетьман», надати характеристику роботи служби економічної безпеки та здійснити

оцінку її стану за певними складовими;

– розглянути ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман»;

– надати пропозиції щодо застосування ризик-менеджменту з метою усунення ризиків, які існують в ключових сферах діяльності підприємства;

– визначити перспективи та переваги підприємств від ефективного управління ризиками в системі фінансово-економічної безпеки;

– математично обґрунтувати оцінки ризику у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є процес ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні підходи до ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою став діалектичний метод як одним із ключових методів наукового пізнання і відповідно став фундаментом дослідження та забезпечив йому наукову обґрунтованість. При вирішенні окреслених завдань у кваліфікаційній роботі примінилися наступні методи щодо об'єкту дослідження: аналізу й синтезу, економіко-математичний, метод порівняння, абстрактно-логічний та інші.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи стали регуляторні та нормативні акти, наукові дослідження, інтернет-ресурси, інформація досліджуваного підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні перспектив ризик-менеджменту в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, а саме:

удосконалено:

- заходи з управління ризиками за такими напрямками: зниження рівня ризику передбачає розробку стратегії управління ризиками; скорочення витрат, що є критично важливим для забезпечення стійкості та успішності

бізнесу; створення доданої вартості при ефективному управлінні ризиками;

набуло подальшого розвитку:

- підхід до формування ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства який включає: визначення всіх можливих ризиків, оцінка ризику, аналіз можливих методів управління ризиками, вибір конкретного методу обробки ризиків, реалізація обраних методів обробки ризиків, моніторинг результатів управління ризиками, контроль результатів та коригування системи управління ризиками;

- ключові аспекти та переваги ризик-культури: усвідомлення ризиків, відповідальність, заохочення ініціатив, вирішення проблем, довіра та відкритість, стратегічне планування;

- математична модель, яка вирішена за допомогою методів лінійного програмування для знаходження оптимального розподілу інвестицій та визначенні мінімального ризику між різними видами діяльності.

Апробація одержаних результатів. Ключові результати дослідження доповідались на міжнародній інтернет-конференції «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 1 статтю у фаховому виданні (категорія Б), загальним обсягом 0,5 ум. друк. арк.

Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки та пропозиції, додатки, список використаних джерел 51 найменувань, містить 8 таблиць, 6 рисунків, 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 66 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття, властивості та основні елементи визначення ризику

Поняття ризику виникло і розвивалося впродовж історії людства. Однак, його трактування та значення можуть відрізнятися залежно від контексту і науково-технічного прогресу.

Наприклад, у стародавні часи, коли людство було залучено до полювання та збирання, люди вже розуміли деякі ризики, пов'язані з виживанням, такі як небезпека полювання або небезпека харчових продуктів. У середньовіччі виникло поняття ризику в економіці та торгівлі. Купці та торговці стали розуміти, що їхні інвестиції пов'язані з певним ризиком втрати [17]. З розвитком торгівлі та фінансових операцій з'явилася інституція страхування, яка є своєрідним спробою управління ризиком. Страхування дозволяє розподілити ризики між багатьма особами чи компаніями.

У ХХ-му столітті, з розвитком наукового методу, виникли наукові підходи до аналізу ризиків [8]. Теорії ймовірностей, статистика, теорія ігор, інженерія безпеки та інші області стали важливими для розуміння та управління ризиками.

Поняття ризику стали систематично вивчати у різних контекстах науковці з різних галузей. Однак важко визначити конкретного науковця, який вперше розпочав дослідження поняття ризику, оскільки це поняття розвивалося в різних галузях та історичних періодах. У сфері економіки та фінансів, наприклад, ймовірно, що розуміння ризику розпочалося з робіт купців і торговців середньовіччя, які стикалися з ризиком втрати товарів під час транспортування. У сфері інженерії та безпеки, поняття ризику також займало важливе місце, особливо в контексті проектування та експлуатації

складних систем.

Одним з ранніх дослідників до розвитку теорії ризику був Френк Найт (Frank Knight) [36], американський економіст, який у 1921 році видав важливу працю «Ризик, небезпека та прибуток». Він робив різницю між «ризиком» (risk) та «небезпекою» (uncertainty) та обговорював їхні впливи на бізнес та економіку.

У XXI-му столітті, концепція ризику досить широко застосовується у різних галузях, включаючи фінанси, бізнес, науку, медицину, інженерію, технології та інше [47]. Сучасні методи аналізу ризиків базуються на комплексному підході та використовують різноманітні інструменти для ідентифікації, оцінки та управління ризиками. Так у сфері менеджменту та бізнесу велику увагу приділяють дослідженню стратегічного управління ризиками, включаючи ризики виробництва, кадрові ризики, інноваційні ризики та інші. Науковці також досліджують вплив ризиків на стратегічне прийняття рішень

Отже, хоча поняття ризику виникло на ранніх етапах розвитку людства, його розуміння та застосування суттєво еволюціонували протягом часу, відображаючи сучасні реалії та вимоги.

Відмітимо, що трактування поняття «ризик» українськими науковцями віддзеркалює загальносвітові та національні підходи до цього поняття. Ризик є надзвичайно складним та багатоаспектним явищем не лише в економіці, але й у будь-якій іншій сфері життєдіяльності [51]. Ризик є складним та багатоаспектним явищем, яке впливає на багато сфер життєдіяльності. Наприклад, в природних науках ризик пов'язаний з можливістю виникнення небезпечних природних явищ, таких як землетруси, урагани, повені тощо. В медицині ризик пов'язаний з можливістю небезпечних захворювань, травм та інших негативних наслідків для здоров'я.

Ріщук Л.І. відмічає, що «поняття ризику заключається в тому, що він представляє потенційну загрозу або можливість виникнення негативних подій, які можуть вплинути на досягнення цілей чи результати діяльності

підприємства» [38]. Горго І.О. наголошує, що «ризик може виникнути внаслідок подій або обставин, які не були передбачені чи не враховані при плануванні діяльності підприємства та може призвести до негативних наслідків, таких як фінансові втрати, втрата репутації, зниження конкурентоспроможності або навіть припинення діяльності підприємства» [15]. Долінський Л., відмічає, що «ризики» як «можуть бути ідентифіковані та оцінені, їх не завжди можна повністю управляти або усунути, це може створювати невизначеність та недостатню впевненість у майбутньому» [20].

Івченко І. Ю. виділяє ризик у сфері бізнесу та менеджменту - це можливість виникнення негативних подій або обставин, які можуть вплинути на досягнення цілей чи результати діяльності підприємства чи організації. Це поняття включає в себе широкий спектр ризиків, які можуть виникати в різних аспектах бізнесу та управління, включаючи фінансовий, операційний, стратегічний, репутаційний та інші аспекти [26]. Башинська І.О., Валянська А.О., Гомонюк Г.І. аналізуючи ризик, звертають увагу на його імовірність виникнення та потенційний вплив на бізнес або управління [3].

На думку, Суханова Н.В. бізнес-управлінському середовищі дослідження ризиків відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості та успішності організації [44]. Визначення потенційних загроз та можливостей, які можуть вплинути на досягнення цілей організації. Це може включати аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства.

Ризик - це можливість виникнення негативних подій, які можуть вплинути на досягнення цілей або результати певної діяльності. В контексті бізнесу та управління, ризик визначається як ймовірність виникнення подій, що можуть призвести до фінансових втрат, втрати репутації, втрати ринкової позиції, а також до інших негативних наслідків для підприємства [49].

Лук'янова В. В. вказує, що ризик може бути розглянутий як небезпека або загроза, яка може призвести до негативних наслідків або втрат. У контексті управління ризиками, визначення ризику як "небезпеки"

підкреслює можливість виникнення негативних сценаріїв чи подій, які можуть шкодити організації чи її інтересам [33].

Основні аспекти ризику включають його імовірність (чи ймовірність виникнення), потенційний вплив (наслідки для організації), та можливість управління (заходи для зменшення або уникнення ризику) [30]. Ризик може виникати з різних джерел, включаючи зовнішнє середовище (економічні, політичні, соціальні зміни), внутрішні фактори (недоліки в управлінні, недостатня кваліфікація персоналу), а також випадкові події (природні катастрофи, технічні аварії).

На рис. 1.1 наведено властивості ризику в системі економічної безпеки:

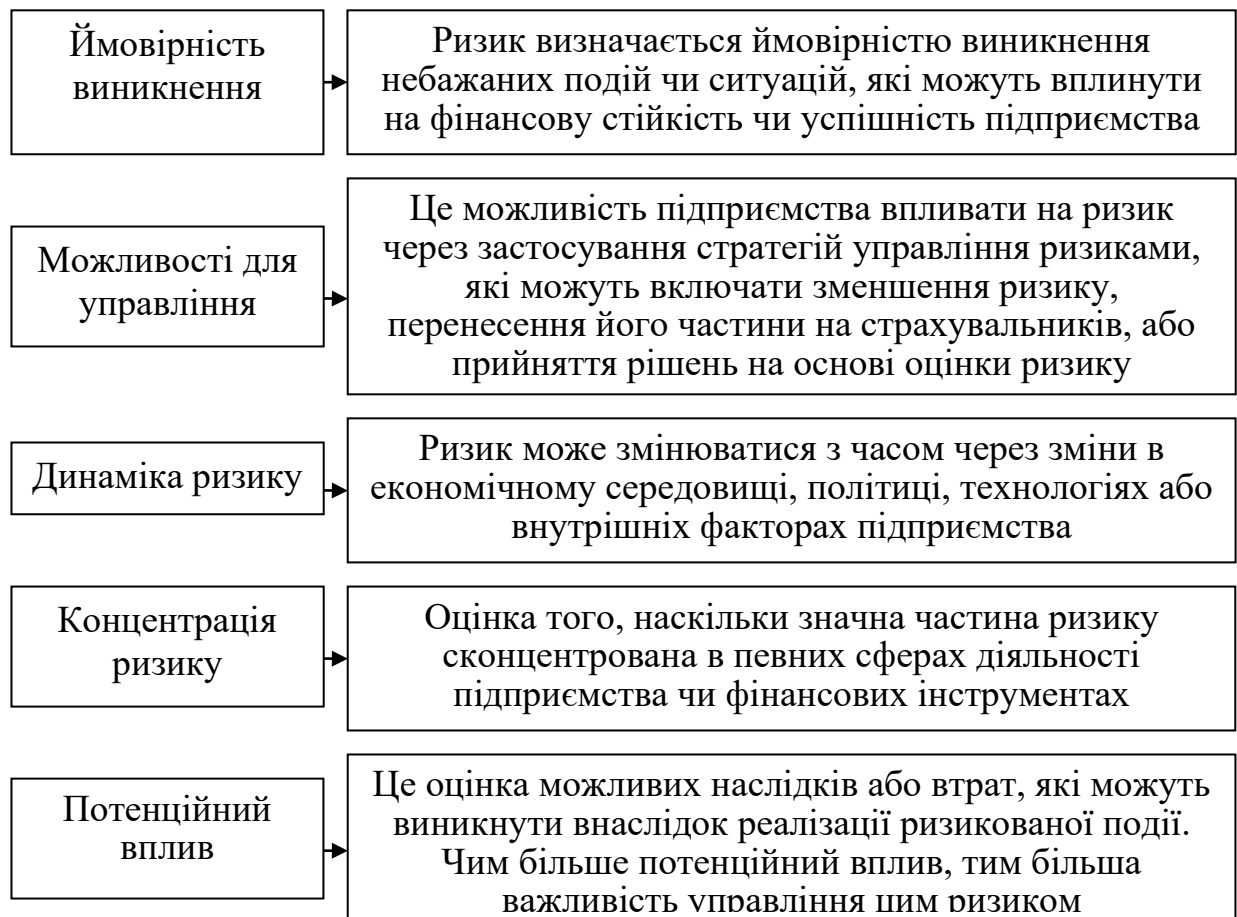

Рис. 1.1. Властивості ризику в системі економічної безпеки підприємства

Ефективне управління ризиками у системі фінансово-економічної безпеки передбачає аналіз цих властивостей для розуміння та зменшення негативного впливу ризиків на фінансові результати та стабільність організації [50]. Елементи визначення ризику включають різноманітні

аспекти, які дозволяють оцінити ймовірність та вплив можливих подій чи сценаріїв і є ключовими для розуміння, аналізу та ефективного управління ризиками в різних сферах, включаючи бізнес, фінанси, проектний менеджмент, медицину, науку тощо.

Пропонуємо здійснити виокремлення основних елементів визначення ризику (рис. 1.2):

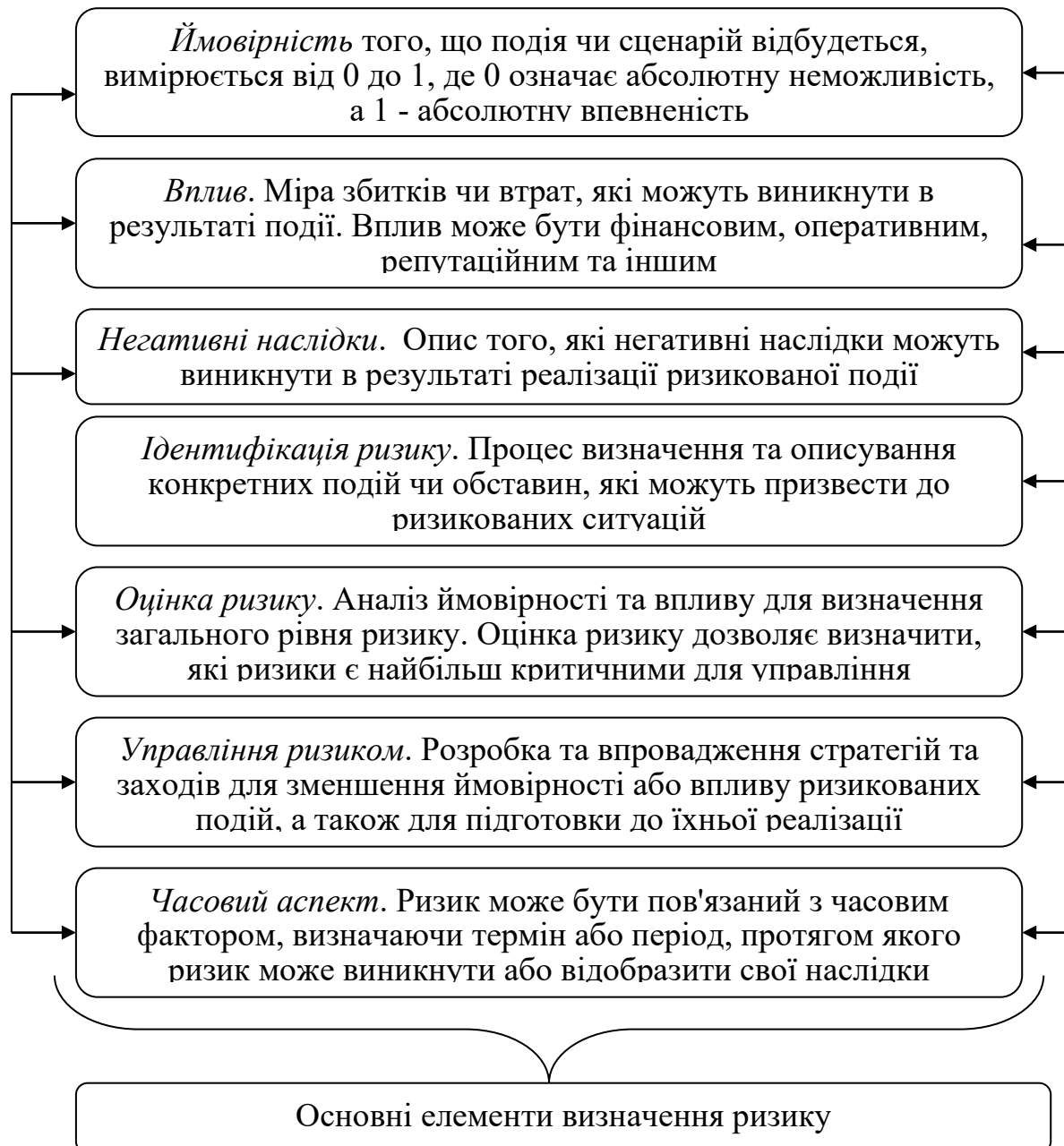

Рис. 1.2. Основні елементи визначення ризику

Ці елементи є ключовими для розуміння, аналізу та ефективного

управління ризиками в різних сферах, включаючи бізнес, фінанси, проектний менеджмент, медицину, науку та інші.

Таким чином, у системі фінансово-економічної безпеки, ризик розглядається як ймовірність виникнення подій чи обставин, які можуть впливати на фінансову стабільність, ефективність та надійність економічної системи. Його наявність спонукає керівництво підприємства до аналізу та оцінки ризиків, прийняття заходів для їх запобігання або зменшення, а також планування та розробки дієвих стратегій управління фінансами та економікою організації.

1.2. Ризик-менеджмент в системі фінансово-економічної безпеки підприємства

Ризик-менеджмент в системі фінансово-економічної безпеки підприємства відіграє критичну роль у забезпеченні стабільності та стійкості фінансового стану підприємства. Застосування ефективного ризик-менеджменту допомагає підприємствам зберігати фінансову стійкість та забезпечує їхню успішну діяльність в умовах невизначеності та змін.

На сучасних підприємствах управління ризиками пов'язане насамперед з проблемою динамічних змін як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Рівень невизначеності в бізнесі зростає [48]. Ця ситуація зумовлює значний вплив ризиків і появу нових видів загроз. Недооцінка ризиків компаніями супроводжується такими втратами, як фінансові, зниження вартості акцій і капіталу, негативна репутація, плинність кадрів, звільнення топ-менеджменту, банкрутство тощо.

Ідея створення системи управління ризиками як складової частини управління підприємством впливає з імперативу створення успішного підприємства шляхом впорядкованої організації виробництва. Його головною особливістю є швидке реагування на зміни середовища всередині компанії. Можна виділити два підходи: забезпечення стабільності системи

управління суб'єктом господарювання та управління забезпеченням розвитку його суб'єкта.

У сучасному конкурентному економічному середовищі гнучкість управління стає все більш важливою. Активне управління з використанням системних і ситуаційних методів полягає в систематичному та гнучкому підході до керування підприємством, який базується на використанні аналізу систем, прогнозуванні та реагуванні на ситуації з урахуванням їх контексту та особливостей.

Кривда О.В. відмічає, що процес прийняття рішень в менеджменті часто описують як «вибір дій для досягнення конкретних цілей за даних умов з урахуванням існуючих факторів ризику або прямих ризиків» [31]. На керований об'єкт насамперед впливає ця сторона системи управління.

В організаційному контексті управління представляє собою вплив на людські ресурси спрямований з метою досягнення конкретних цілей та завдань організації чи підприємства [8]. Він заснований на різноманітних галузях, включаючи економіку, політологію та політику, соціологію, психологію, інженерію, статистику та пряме розширення досвіду управління кількома підприємствами, організаціями чи компаніями протягом людської діяльності.

Термін ризик відноситься до будь-якого господарюючого суб'єкта, який діє в рамках ринкових відносин. Здатність ефективно впливати на ризики допомагає підприємствам ефективно функціонувати на глобальному ринку та залишатися прибутковими, а також не відставати від конкуренції. [2]. Управління ризиками в цілому стає все більш важливим у сучасному бізнес-середовищі. Важливе значення для управління ризиками та їх вплив на фінансові результати господарської діяльності підприємства мають механізми регулювання

Ризик-менеджмент є теоретичною основою для обґрунтування комплексного управління ризиками підприємства та формулювання науково-методичних рекомендацій щодо їх впровадження. Відомі дослідники,

зокрема А. Маршалл, Дж. М. Кейнс, Ф. Найт, у своїх наукових працях з цього питання розкрили багатоаспектність проблеми управління ризиками підприємства. Незважаючи на всю складність питань управління ризиками, вони є предметом дослідження і в сьогоденні наукових дослідження.

Як зазначає Клименюк М.М. ризик-менеджмент - це процес зменшення або компенсації шкоди об'єкту під час несприятливих подій, а також визначення стратегій і варіантів підтримки стабільності системи чи об'єкта [29]. Боровик М.В. наголошує, що адаптивний підхід дозволяє підприємствам ефективно реагувати на зміни в оточуючому середовищі шляхом швидкого виявлення, аналізу та вирішення ризиків, які можуть виникнути. Це дозволяє підприємствам уникати негативних наслідків змін та використовувати можливості для розвитку [6]. «Управління наслідками настання ризикових подій й управління джерелами виникнення ризику» [1]. Як відмічає Горго І.О. «специфічна область менеджменту, що вимагає знань в області теорії фірми, страхової справи, аналізу господарської діяльності підприємства тощо» [16].

Ризик-менеджмент базується на переконанні, що кожне підприємство повинне активно виявляти, оцінювати, контролювати та зменшувати ризики, що можуть вплинути на досягнення його цілей та виконання стратегії. На наше переконання, ризик-менеджмент повинен бути інтегрованим у всі аспекти управління підприємством, включаючи стратегічне планування, прийняття рішень, фінансове управління, операційну діяльність та інші аспекти.

Внукова Н.М., Смоляк В.А. зазначають, що вдалий ризик-менеджмент передбачає розвиток культури безпеки та свідомого ставлення до ризиків на всіх рівнях організації. Це означає залучення всього персоналу до процесу ідентифікації, аналізу та керування ризиками [13].

Наголосимо, що ризик-менеджмент є процесом постійного вдосконалення, який передбачає аналіз ефективності заходів управління ризиками та впровадження корективних заходів для забезпечення кращих

результатів.

Вербицька Г.Л. переконана, що управління ризиками базується на декількох основних принципах менеджменту, які допомагають організаціям ефективно виявляти, оцінювати, контролювати та зменшувати ризики: превентивний підхід; інтегрованість; систематичність; участь всіх зацікавлених сторін; сталі вдосконалення; культура безпеки; об'єктивність та прозорість [9]. Впровадження цих принципів допомагає підприємствам створити ефективну систему управління ризиками, яка забезпечує їхню стійкість та успішність у непередбачуваних умовах.

Відмітимо, що існують різні підходи до організації ризик-менеджменту, які можуть відрізнятися в залежності від конкретної організації, галузі, регулятивного середовища та інших факторів. Однак вони всі мають загальну мету - забезпечення безпеки та ефективності діяльності організації.

Так, наприклад, превентивний підхід передбачає попереднє виявлення та управління ризиками перед тим, як вони стануть активними. Організація приділяє особливу увагу аналізу та оцінці ризиків, розробці стратегій їх управління та впровадженню заходів для їх запобігання або зменшення.

На думку, Вергал К.Ю. підхід реагування на ризик включає реагування на вже виявлені ризики та розробку стратегій їхнього управління у випадку їх виникнення [10]. Організація приділяє увагу реагуванню на негативні наслідки ризиків та мінімізації їхнього впливу на бізнес.

Відмітимо, що інтегрований підхід передбачає інтеграцію ризик-менеджменту у всі аспекти діяльності організації, включаючи стратегічне планування, фінансове управління, операційну діяльність, кадрове управління та інші функціональні області.

Стратегічний підхід передбачає розгляд ризиків як частини стратегічного планування організації [4]. Організація аналізує свої цілі, загрози та можливості, а потім розробляє стратегії управління ризиками, що допомагають їй досягти своїх стратегічних цілей.

Виділяють ще один підхід - культурний підхід [25]. Цей підхід передбачає створення культури безпеки та свідомого ставлення до ризиків на всіх рівнях організації. Організація стимулює співробітників до активної участі у процесі управління ризиками та розвитку позитивного ставлення до безпеки.

Кожен з цих підходів має свої переваги та може бути застосований в залежності від конкретних потреб та умов організації.

Таким чином, ризик-менеджмент - це систематичний підхід до ідентифікації, оцінки, контролю та зменшення ризиків, що можуть вплинути на досягнення цілей організації. Цей процес передбачає аналіз потенційних загроз та можливостей, оцінку їхнього впливу на діяльність організації та розробку стратегій управління цими ризиками. Основною метою ризик-менеджменту є забезпечення стійкості, безпеки та ефективності діяльності організації в умовах невизначеності та змін. Ризик-менеджмент відіграє ключову роль в управлінні фінансово-економічною безпекою підприємства та є необхідною складовою для досягнення стратегічних цілей та довгострокового успіху.

1.3. Проблеми ризик-менеджменту в системі економічної безпеки підприємства

Сьогодні більшість вітчизняних компаній зіткнулися з проблемою бізнес-ризиків, що впливають на ефективність та діяльність з модернізації/розширення. Відсутність уміння прорахувати результат та врахувати різноманітні чинники, що на нього впливають, призводить до виправданого ризику у підприємницькій діяльності, як свідчить сучасна практика. Відсутність у підприємства ефективного менеджменту призводить до помилок у прийнятті рішень і зниження ефективності його діяльності. Вітчизняні підприємства, як і західні підприємці, дедалі більше зазнають впливу проблем управління ризиками через коливання курсів акцій, валют і

сировини.

Нестабільність економічного клімату в країні створює виклик для управління ризиками бізнесу, що відображається на всій діяльності підприємства [23]. Таким чином, оцінка ситуації та вибір методів управління ризиками мають вирішальне значення для досягнення економічних цілей і бажаних результатів. Досвід розвитку більшості розвинутих країн показує, що неврахування або недооцінка підприємницького ризику в економічній стратегії та прийнятті рішень гальмує розвиток суспільства, науки і технологій, забезпечуючи при цьому стабільність економічної системи. Політика компанії з управління ризиками повинна забезпечувати ідентифікацію нових бізнес-ризиків і оперативні дії в її межах.

Кожний суб'єкт господарювання, що діє в рамках ринкових відносин, розглядається як явище ризику. Завдяки ефективному управлінню ризиками підприємства можуть забезпечити свою фінансову стабільність і прибутковість в умовах глобалізації, залишаючись при цьому конкурентоспроможними.

Наголосимо, що якщо підприємство не виявить усі потенційні загрози своєї діяльності, це може призвести до неправильного оцінювання та управління ризиками. Навіть якщо ризики ідентифіковані, їх потенційний вплив може бути недооцінений або недооцінений, що може призвести до недостатнього управління ними.

У сучасних умовах бізнесу і економічної нестабільності існують різноманітні проблеми, які виникають у процесі впровадження ризик-менеджменту в систему економічної безпеки підприємства.

Одні вчені наголошують на недостатній увазі від топ-менеджменту. Якщо топ-менеджмент підприємства не приділяє достатньо уваги ризик-менеджменту, це може призвести до відсутності необхідних ресурсів та підтримки для ефективної роботи системи управління ризиками [51].

Цвігун Т.В. наголошує на недостатньому запиті на культуру безпеки. Якщо в організації не встановлена культура безпеки, де персонал усвідомлює

важливість ризик-менеджменту, це може призвести до ігнорування процедур та відсутності участі працівників в управлінні ризиками [46].

Відмітимо, що некоректна або неповна ідентифікація можливих ризиків може призвести до недооцінювання загроз та втрати важливої інформації для прийняття рішень. Також відмітимо і нестача ефективних інструментів та методик для аналізу та оцінки ризиків може призвести до недостатньо об'єктивних результатів та втрати можливостей.

Манцуров І.Г., Нусінова О.В. наголошують на відсутності інтеграції в систему управління, тобто якщо система ризик-менеджменту не інтегрована з іншими аспектами управління підприємством (наприклад, стратегічним плануванням, фінансовим управлінням), це може ускладнити координацію дій та здійснення комплексного управління ризиками [34].

Економічне середовище підприємства може бути дуже непередбачуваним, а ризики можуть мати численні та взаємопов'язані аспекти. Невизначеність та комплексність можуть ускладнювати ефективність розпізнавання та управління ризиками. Для багатьох підприємств глобальні ринки є реальністю, а це створює додаткові ризики в зв'язку з економічними, політичними та культурними відмінностями, які можуть важко передбачити.

Відмітимо, що при цьому система ризик-менеджменту повинна бути постійно моніторена та оновлювана відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Недостатній моніторинг може призвести до застою та непродуктивності системи управління ризиками.

Як відмічає Калюжна Ю.В. «багато підприємств можуть стикатися з фінансовими обмеженнями, що обмежують їхню здатність вкладати в ефективні системи ризик-менеджменту» [28]. Якщо підприємство не має чіткої стратегії реагування на виявлені ризики, може виникнути невідповідальність, втрати та втрата довіри зацікавлених сторін. Наголосимо також на такій проблемі як розробка комплексної стратегії управління ризиками, яка стає все більш актуальною в поточних умовах бізнесу.

Розробка комплексної стратегії управління ризиками є надзвичайно важливою у сучасних умовах бізнесу, особливо в умовах швидкої зміни технологій, глобалізації та інших факторів, які вносять додаткові елементи невизначеності в діяльність підприємств.

Комплексна стратегія управління ризиками повинна бути взаємодійною з бізнес-стратегією підприємства. Це означає, що ризик-менеджмент повинен враховувати стратегічні цілі та бути орієнтованим на допомогу досягненню цих цілей.

Як відмічає Борисова Т. сучасне підприємство може стикатися з різноманітними видами ризиків, такими як фінансові, технічні, репутаційні та інші. Розробка комплексної стратегії вимагає уваги до всіх цих аспектів та визначення їх взаємозв'язків [5].

Стратегія управління ризиками повинна враховувати зовнішнє середовище, таке як політичні, економічні, соціокультурні та технологічні чинники, що можуть впливати на діяльність підприємства. Стратегія повинна визначати механізми для проактивного виявлення та управління ризиками до їхнього активізації. Це може включати в себе системи моніторингу, аналіз тенденцій та регулярні ревізії стратегій управління ризиками.

Дерев'янюк Т. переконана, що розробка комплексної стратегії управління ризиками дозволяє підприємствам не тільки реагувати на поточні ризики, але й активно підготовлюватися до майбутніх викликів, забезпечуючи стійкість та конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі [19].

Узагальнимо проблеми та виклики ризик-менеджменту в системі економічної безпеки підприємства з якими може стикатися підприємство (1.3). Для подолання цих проблем важливо розвивати культуру управління ризиками в організації, визначати та оцінювати ризики систематично, впроваджувати технології та методології управління ризиками та мати гнучкі стратегії, спрямовані на вирішення невизначеностей та викликів.

Рис. 1.3. Проблеми та виклики ризик-менеджменту в системі економічної безпеки підприємства

Розв'язання цих проблем вимагає відданості та підтримки керівництва, налагодження внутрішньої культури безпеки та використання ефективних інструментів для ідентифікації, аналізу та управління ризиками. Також важливо постійно вдосконалювати процеси ризик-менеджменту, враховуючи зміни в економічному середовищі та внутрішніх умовах підприємства.

Висновки до першого розділу

1. Встановлено, що поняття ризику виникло і розвивалося впродовж історії людства. Однак, його трактування та значення можуть відрізнитися

залежно від контексту і науково-технічного прогресу. У системі фінансово-економічної безпеки, ризик розглядається як потенційна загроза або небезпека, яка може вплинути на фінансову стійкість та успішність діяльності підприємства..

2. Визначено основні властивості ризику в системі фінансово-економічної безпеки: невизначеність, інтерактивність, варіативність, взаємозалежність, нестабільність, ймовірність виникнення. Ефективне управління ризиками у системі фінансово-економічної безпеки передбачає аналіз цих властивостей для розуміння та зменшення негативного впливу ризиків на фінансові результати та стабільність підприємства.

3. Виокремлено основні елементи визначення ризику: ймовірність, вплив, негативні наслідки, ідентифікація ризику, оцінка ризику, управління ризиком, часовий аспект. Ці елементи є ключовими для розуміння, аналізу та ефективного управління ризиками в різних сферах, включаючи бізнес, фінанси, проектний менеджмент, медицину, науку та інші.

4. Визначено, що ризик-менеджмент - це систематичний підхід до ідентифікації, оцінки, контролю та зменшення ризиків, що можуть вплинути на досягнення цілей організації. Основною метою ризик-менеджменту є забезпечення стійкості, безпеки та ефективності діяльності організації в умовах невизначеності та змін. Ризик-менеджмент відіграє ключову роль в управлінні фінансово-економічною безпекою підприємства та є необхідною складовою для досягнення стратегічних цілей та довгострокового успіху.

5. Встановлено, що ризик-менеджмент в системі економічної безпеки підприємства може стикатися з різними проблемами та викликами: невизначеність та комплексність ризиків, глобалізація та міжнародний контекст, політичні та законодавчі зміни, фінансова нестабільність, технологічні загрози, людський фактор, відсутність культури управління ризиками, недостатні ресурси, нецільове використання технік ризик-менеджменту, відсутність комплексної стратегії управління ризиками.

РОЗДІЛ 2. РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка фінансово-економічної діяльності ТОВ «Гетьман»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Гетьман» (далі ТОВ «Гетьман») зареєстровано 01.03.2000 року за адресою: Дніпропетровська область, Нікопольський район, село Криничувате, вулиця Леніна 23. ТОВ «Гетьман» в основному займається вирощуванням зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур, що являється важливою галуззю сільського господарства, яка забезпечує продовольчу безпеку та виробництво олії для харчових та промислових потреб також є допоміжна діяльність у рослинництві.

Фінансово-майнове забезпечення є важливим аспектом будь-якої діяльності, включаючи вирощування зернових, бобових та олійних культур у сільському господарстві. Для успішного ведення сільськогосподарської діяльності потрібні кошти на купівлю насіння, добрив, засобів захисту рослин, обладнання для обробітку землі та збирання урожаю, а також на оплату праці працівників та інші витрати.

Оцінка майна та капіталу є важливою частиною фінансового управління підприємством і включає в себе оцінку всіх активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства. Пропонуємо здійснити оцінку майна та капіталу ТОВ «Гетьман» на основі показників балансу, який є важливим інструментом для аналізу фінансового стану компанії та її змін у часі (табл. 2.1). З нищевказаних даних можна провести аналіз змін у майні та капіталі підприємства протягом досліджуваного періоду та визначити основні тенденції. Зростання майна на 129,49% від 2018 року до 2022 року при цьому значна частина цього зростання припадає на оборотні активи, які зросли на 137,23%.

Таблиця 2.1

Оцінка майна ТОВ «Гетьман», 2018-2022 рр., тис. грн.

Види майна	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2022 р. у % до 2018 р.
Майно - усього	12375,0	23959,0	19520,5	15082,0	28390,0	229,49
Необоротні активи	872,0	1260,0	1281,0	1302,0	1111,0	127,41
Основні засоби	767,0	1155,0	1176,0	1197,0	1006,0	131,16
Оборотні активи	11503,0	22699,0	18239,5	13780,0	27279,0	237,23
Запаси	5196,0	6136,0	6719,5	7303,0	11281,0	217,11
Поточна дебіторська заборгованість	6296,0	16353,0	11361,0	6369,0	15854,0	251,98
Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	11,0	210,0	159,0	108,0	144,0	1309,09
Капітал- усього	12371,0	23955,0	19516,5	15078,0	28386,0	229,49
Власний капітал	11095,0	14375,0	14001,0	13627,0	28217,0	254,36
Зареєстрований (пайовий) капітал	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	100,00
Зобов'язання і забезпечення	1276,0	9580,0	5515,5	1451,0	169,0	13,24
Поточні зобов'язання	1276,0	9580,0	5515,5	1451,0	169,0	13,24
Поточна кредиторська заборгованість	56,0	604,0	327,5	51,0	169,0	301,79

Вартість необоротних активів не значно збільшилася лише 27,41% від 2018 року до 2022 року. Основні засоби також зросли лише на 31,16%. Підприємство показує значний ріст майна протягом цього періоду, що може свідчити про його стабільний розвиток та успішність. Збільшення оборотних активів, таких як запаси та поточна дебіторська заборгованість вказує на зростання обсягів виробництва та збільшення обсягів продажу. При цьому вартість запасів зросла в 2 рази, поточна дебіторська заборгованість зросла в 2,5 рази, гроші кошти зросли найбільше - в 13 разів.

Збільшення власного капіталу свідчить про збільшення вартості вкладів власників у підприємство і може бути позитивним сигналом для інвесторів та кредиторів. Так, власний капітал зріс на 154,36%. Поточні зобов'язання знизилися на 86,76%, при цьому значно зросла сума поточної кредиторської заборгованості.

Узагальнюючи, підприємство зафіксувало значний ріст майна та

капіталу, особливо в оборотних активах, але одночасно досягло збільшення власного капіталу та зменшення поточних зобов'язань.

Фінансовий стан є ключовою характеристикою фінансової діяльності для будь-якої організації або підприємства. Він відображає загальну фінансову діяльність та стійкість компанії в певний період часу. Аналіз фінансового стану дозволяє керівництву та зацікавленим сторонам оцінити фінансову стійкість, рентабельність та ефективність управління підприємством. Він допомагає виявити можливі проблеми або ризики, а також визначити потенційні можливості для покращення фінансової діяльності.

Пропонуємо спочатку розглянути основні фінансові показники ТОВ «Гетьман» за період з 2018 по 2022 рік та зробити висновки (рис. 2.1).

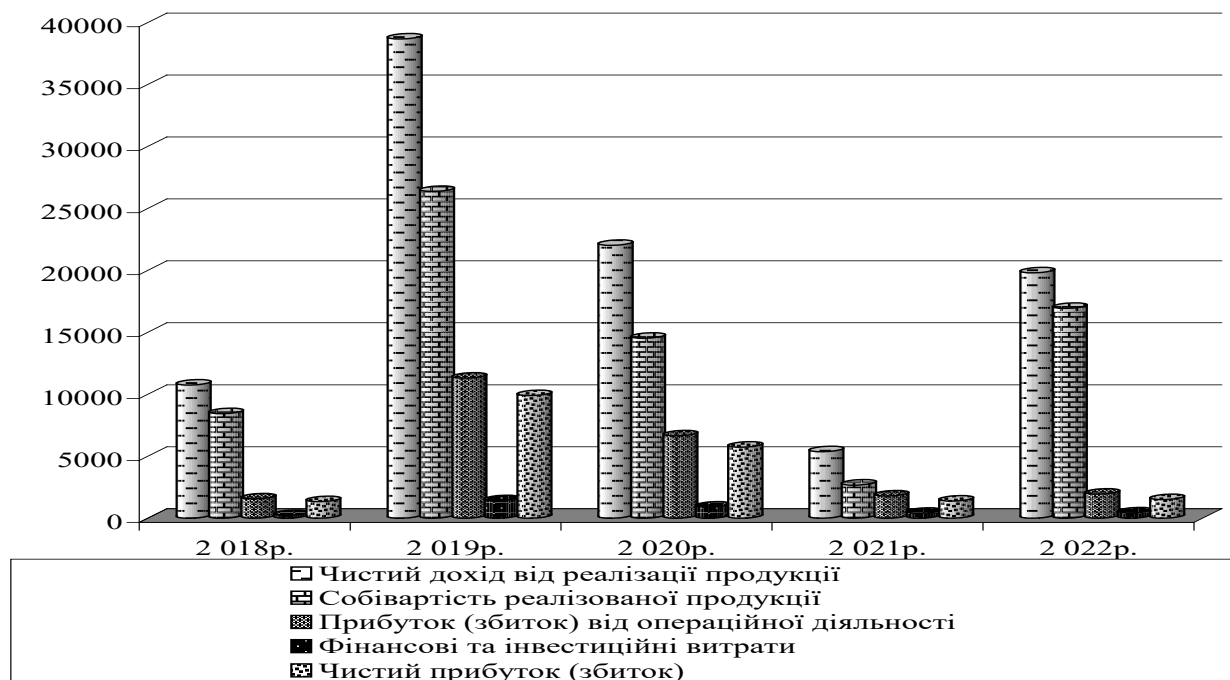

Рис. 2.1. Фінансові результати ТОВ «Гетьман», тис. грн

Чистий дохід від реалізації продукції вказує, що за п'ятирічний період цей показник значно коливався, що може вказувати на нестабільність у продажах або на зміни в стратегії підприємства хоча при цьому за досліджуваний період цей показник зріс майже в 2 рази. Валовий прибуток показує різницю між чистим доходом та собівартістю реалізованої продукції.

За вказаний період валовий прибуток також коливався, проте загалом показує тенденцію до зростання. За досліджуваний період чистий прибуток також зростав (на 1,7 разів), але знову можна помітити деяку нестабільність.

Узагальнюючи, ТОВ «Гетьман» зафіксувала деяке зростання у фінансових показниках протягом аналізованого періоду, але відзначається певна нестабільність та коливання в результатах. Ці дані можуть вказувати на необхідність удосконалення стратегії управління та оптимізації витрат для забезпечення стабільного розвитку підприємства.

Оцінку фінансової стійкості ТОВ «Гетьман» здійснимо за допомогою даних додатку А. Коефіцієнт автономії вказує на частку власних коштів у загальному обсязі капіталу підприємства він перевищує нормативне значення в усіх роках, що свідчить про стабільність фінансової позиції компанії та її здатність до самостійного фінансування. За аналізований період коефіцієнт концентрації залученого капіталу залишався нижче нормативного значення, що може свідчити про збалансованість структури капіталу підприємства. Коефіцієнт фінансування перевищує нормативне значення у більшості років, що може вказувати на значну залежність від позикового капіталу та потенційний ризик для фінансової стабільності. Коефіцієнт фінансового ризику залишається нижче нормативного значення, що свідчить про помірний рівень фінансового ризику.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу значно збільшився за аналізований період, що може вказувати на підвищену здатність компанії до фінансового маневрування. Коефіцієнт забезпеченості запасів збільшився порівняно з 2018 роком, що свідчить про покращення управління запасами.

Проаналізуємо в додатку Б показники ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів ТОВ «Гетьман». Високоліквідні активи суттєво зріс з 2018 року та значно перевищує нормативне значення, що вказує на значну кількість грошових та еквівалентних активів в ТОВ «Гетьман». Середньоліквідні активи також перевищують нормативне значення, що вказує на достатню кількість активів, які можуть бути швидко

конвертовані у гроші. Найбільш строкові зобов'язання також перевищують нормативне значення, що може вказувати на досить стабільну фінансову позицію ТОВ «Гетьман» відношенні до своїх зобов'язань. Коефіцієнти ліквідності та платоспроможності значно перевищують нормативні значення, що вказує на високий рівень платоспроможності та ліквідності компанії. Особливо варто звернути увагу на коефіцієнт абсолютної ліквідності, який зростав з 2018 року і показує дуже високий рівень готовності до погашення зобов'язань. Оборотні активи ТОВ «Гетьман» ефективно використовуються. Варто звернути увагу на значне збільшення коефіцієнта обертання оборотних активів та зниження тривалості одного обороту оборотних активів у 2022 році, що свідчить про покращення управління оборотними активами. ТОВ «Гетьман» має стабільну фінансову позицію з високим рівнем ліквідності, платоспроможності та ефективним управлінням оборотними активами.

Оцінка ділової активності підприємства може бути здійснена за допомогою різних показників, які відображають ефективність використання ресурсів та результативність діяльності (рис. 2.2).

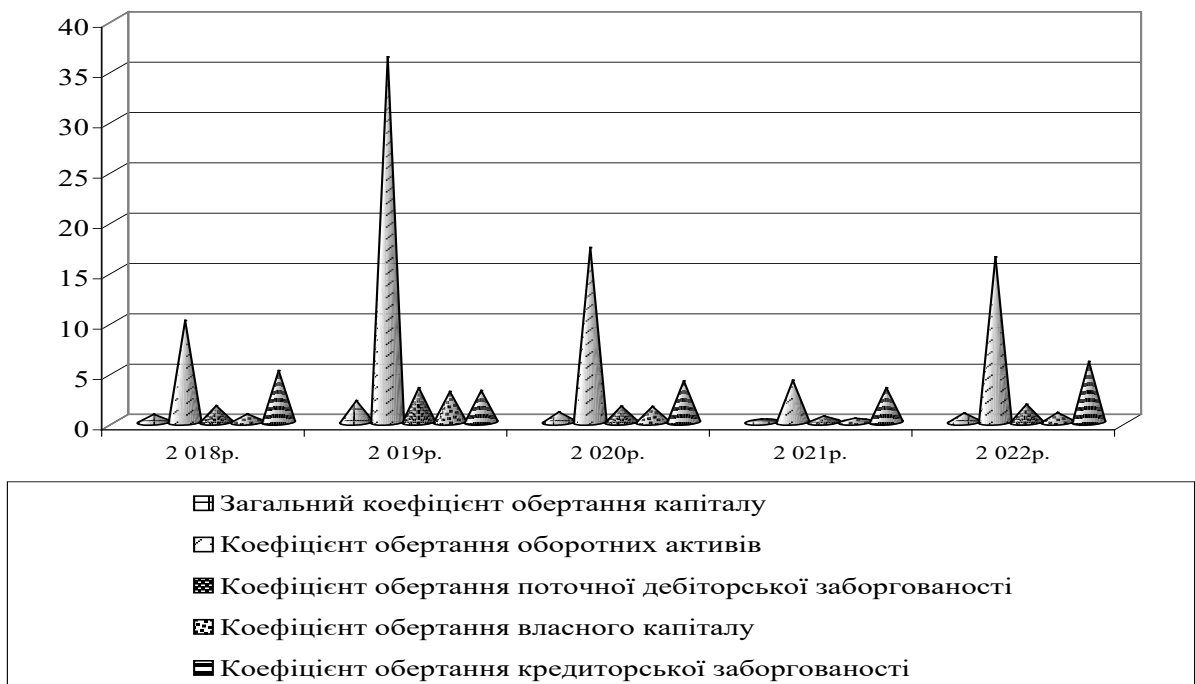

Рис. 2.2. Оцінка ділової активності ТОВ «Гетьман»

Загальний коефіцієнт обертання капіталу зріс з 0,78 в 2018 році до 0,91 в 2022 році, що є збільшенням на 117,43% відносно 2018 року. Це вказує на

покращення ефективності використання капіталу. Коефіцієнт обертання оборотних активів зріс з 10,09 в 2018 році до 16,42 в 2022 році, що є збільшенням на 162,71% відносно 2018 року. Це свідчить про покращення оборотності оборотних активів ТОВ «Гетьман». Коефіцієнт обертання власного капіталу також зріс з 0,82 в 2018 році до 0,95 в 2022 році, що становить збільшення на 114,82% відносно 2018 року. Це вказує на покращення оборотності власного капіталу. Отже, за загальними показниками ділової активності можна зробити висновок, що ТОВ «Гетьман» виявила позитивні тенденції у покращенні ефективності використання своїх ресурсів протягом останніх років.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства включає в себе аналіз різних аспектів його фінансової діяльності для зрозуміння стійкості компанії. За допомогою даних які подані в додатку В визначимо рейтинг ТОВ «Гетьман». Коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт швидкої ліквідності показують високі значення, з 10 балами кожен у всі роки. Їх значення в 2022 році не змінилися, що вказує на стабільність ліквідності. Коефіцієнт фінансової незалежності у всі роки зростає, що свідчить про зменшення концентрації залученого капіталу. Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, також зростає у всі роки, що свідчить про збільшення фінансової незалежності. Показники зносу основних засобів стабільні і на прийнятному рівні. Загалом, інтегрований показник фінансового стану за всіма показниками вище середнього і демонструє стабільність та ефективність діяльності ТОВ «Гетьман».

2.2. Оцінка роботи служби економічної безпеки підприємства та її стану за окремими складовими

Економічна безпека на підприємстві є надзвичайно важливою складовою успішної діяльності та стійкості бізнесу. Вона охоплює широкий спектр заходів та стратегій, спрямованих на захист фінансових та

економічних інтересів підприємства від різних загроз і ризиків.

Перш за все наголосимо, що в ТОВ «Гетьман» немає окремого структурного підрозділу служби економічної безпеки, отже ці питання розподілені між різними функціональними підрозділами та відповідальними особами. Так, наприклад, фінансовий директор відповідає за фінансове планування, управління фінансами, складання та аналіз фінансової звітності, відповідає за ідентифікацію, аналіз та управління ризиками, включаючи фінансові, операційні, технологічні та інші види ризиків. Керівник також бере активну участь у прийнятті стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення економічної безпеки.

Юридичний відділ забезпечує дотримання законодавства у всіх аспектах діяльності компанії, включаючи оподаткування, трудові відносини, контрактні зобов'язання та інші правові аспекти. Також юрвідділ долучають до процесу управління ризиками, ідентифікуючи потенційні правові ризики та розробляючи стратегії їх уникнення або зменшення. Він також вирішує спори з контрагентами, партнерами чи співробітниками, що можуть впливати на економічну безпеку підприємства.

Бухгалтерія відповідає за контроль витрат, аналізуючи та проводячи моніторинг витрати на різних напрямках діяльності підприємства. Це допомагає виявляти недооснащеність, раціоналізувати витрати та підвищувати ефективність використання ресурсів. Бухгалтерія контролює оборотні та необоротні активи підприємства, включаючи запаси, поточні зобов'язання, основні засоби та інші ресурси. Це допомагає уникнути надмірної або недостатньої ліквідності, що може загрожувати економічній безпеці. Бухгалтерія розробляє стратегії податкового планування, що дозволяє зменшити податкове навантаження підприємства та максимізувати відшкодування податкових витрат. Бухгалтерія забезпечує внутрішній контроль над фінансовою діяльністю підприємства, виявляючи та запобігаючи можливим фінансовим ризикам, шахрайствам та помилкам.

Крім того, бухгалтерія співпрацює з аудитором для проведення зовнішнього аудиту фінансової діяльності підприємства.

Наголосимо, що успішна економічна безпека підприємства залежить від спільних зусиль всіх його працівників. Економічна безпека підприємства залежить від активної участі всіх його працівників у виявленні, управлінні та запобіганні фінансовим ризикам

Таким чином, ці функціональні підрозділи та відповідальні особи спільно працюють над питаннями забезпечення економічної безпеки підприємства, спираючись на свої знання та досвід для прийняття ефективних рішень.

В оцінці економічної безпеки підприємства важливо враховувати різноманітні фінансові та економічні показники [18]. Такий аналіз дозволяє керівництву та зацікавленим сторонам зрозуміти стан підприємства, виявити можливі проблеми та ризики, а також приймати обґрунтовані рішення щодо подальшого розвитку. Здійснимо аналіз економічної безпеки ТОВ «Гетьман» в розрізі таких складових:

Здійснюючи оцінку економічної безпеки ТОВ «Гетьман» за 2022 рік скористаємося методикою наведеною в навчальному посібнику «Організаційне та методичне забезпечення виконання дипломних робіт для здобувачів вищої освіти за ОПІ Управління фінансово-економічною безпекою» [37]. Таким чином, ми врахували різні складові безпеки та визначили їх фактичний рівень порівняно з максимально можливим:

- фінансова складова економічної безпеки включає в себе оцінку фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та інших фінансових аспектів, які впливають на стабільність його функціонування. В 2022 р. фактичний рівень - 3, відносна оцінка - 0,60 вказує на те, що підприємство має певні фінансові проблеми або ризики, які потребують уваги та вирішення;

- у контексті оцінки кадрової безпеки, фактичний рівень 3 і відносна оцінка 0,75 у 2022 році свідчать про те, що ця складова підприємства

знаходиться на середньому рівні. Хоча вона не досягла максимального рівня, вона все ще вважається задовільною. Проте, існують можливості для покращення. Фактори, які можуть впливати на кадрову безпеку, включають управління персоналом, професійний розвиток співробітників, забезпечення безпеки на робочому місці, мотивацію персоналу, вирішення конфліктів та створення командного духу. Підприємство може вдосконалювати ці аспекти, наприклад, шляхом проведення тренінгів та семінарів, впровадження програм мотивації, створення ефективної системи управління персоналом та сприяння розвитку професійних навичок співробітників;

- у 2022 році фактичний рівень техніко-технологічної безпеки на рівні 3,25, що відповідає відносній оцінці 0,81. Це означає, що ця складова підприємства також знаходиться на середньому рівні, проте показує деякий прогрес у порівнянні з іншими складовими безпеки. Для покращення цієї складової підприємство може вдосконалювати технічні процеси, впроваджувати нові технології, проводити регулярний технічний огляд та обслуговування обладнання, а також надавати співробітникам відповідну підготовку та інструктаж з питань безпеки;

- фактичний рівень інформаційної безпеки в 2022 р. був на рівні 2, що відповідає відносній оцінці 0,66. Це свідчить про те, що інформаційна безпека на підприємстві може потребувати покращень або додаткових заходів для забезпечення ефективної захищеності інформації. Інформаційна безпека включає в себе заходи щодо захисту конфіденційної інформації, якість обробки та зберігання даних, а також захист від кібератак та інших загроз інформаційній системі підприємства. Для покращення інформаційної безпеки можуть застосовуватися такі заходи, як використання сучасних систем шифрування даних, впровадження політик безпеки інформації, проведення аудиту безпеки та надання співробітникам відповідної підготовки з питань безпеки інформації.;

- у 2022 році фактичний рівень інтелектуальної безпеки на рівні 2, що

відповідає відносній оцінці 0,5. Це свідчить про те, що інтелектуальна безпека на підприємстві може потребувати покращень або додаткових заходів для забезпечення ефективного управління та захисту інтелектуального капіталу. Інтелектуальна безпека включає в себе заходи щодо захисту інтелектуальної власності, такої як патенти, авторські права, винаходи та комерційні таємниці. Для покращення інтелектуальної безпеки можуть застосовуватися такі заходи, як впровадження систем захисту прав інтелектуальної власності, контроль доступу до конфіденційної інформації, а також регулярна оцінка ризиків та вчасна реакція на можливі загрози;

- фактичний рівень силової безпеки у 2022 році на рівні 2, що відповідає відносній оцінці 0,66. Це може свідчити про те, що на підприємстві необхідно звернути увагу на забезпечення безпеки праці та управління ризиками, пов'язаними з можливими загрозами безпеки працівників і майна. Для підвищення силової безпеки можуть застосовуватися заходи з підвищення обізнаності персоналу щодо безпеки та надання навчань з попередження надзвичайних ситуацій. Також важливо вдосконалювати системи контролю та взаємодії з правоохоронними органами для ефективного реагування на можливі загрози.;

- у 2022 році фактичний рівень екологічної безпеки на рівні 1,75, що відповідає відносній оцінці 0,88. Це може вказувати на те, що на підприємстві існують деякі проблеми або потреби у покращенні екологічної безпеки. Для покращення екологічної безпеки можуть бути вжиті заходи щодо зменшення викидів та відходів, впровадження енергоефективних технологій, вдосконалення системи управління відходами та дотримання екологічного законодавства. Оцінка екологічної безпеки вказує на необхідність удосконалення екологічної політики та впровадження заходів з мінімізації впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище;

- фактичний рівень політико-правової складової економічної безпеки на рівні 2,5, що відповідає відносній оцінці 0,83. Це свідчить про те, що

підприємство в цілому відповідає чинному законодавству та дотримується політичних та правових норм, але можливо існують деякі області, де можна покращити відповідність та виконання вимог.

Ці відносні оцінки вказують на те, наскільки фактичний рівень кожної складової відповідає максимально можливому. Загальна відносна оцінка економічної безпеки ТОВ «Гетьман» за 2022 рік може бути визначена шляхом усереднення відносних оцінок для всіх складових: $(0,60 + 0,75 + 0,81 + 0,66 + 0,5 + 0,66 + 0,88 + 0,83) / 8 = 0,713$.

Отже, загальна відносна оцінка економічної безпеки ТОВ «Гетьман» складає приблизно 0,713, що може вказувати на середню рівень безпеки.

Отриманий аналіз економічної безпеки за складовими надає змогу зрозуміти, як підприємство впоралося із загрозами і ризиками у різних аспектах своєї діяльності. Для візуалізації результатів оцінки економічної безпеки ТОВ «Гетьман» скористаємося пелюстковою діаграмою (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Відносна оцінка складових економічної безпеки ТОВ «Гетьман», 2022 р.

Ця діаграма наглядно відображає відсоткове співвідношення між різними складовими економічної безпеки на підприємстві ТОВ «Гетьман». Вона показує, що найбільш високий рівень безпеки досягнуто в екологічній

сфері, тоді як найнижчий рівень спостерігається у складовій інтелектуальної безпеки. У пелюстковій діаграмі, чим ближче показник до значення 1, тим вищий рівень складової економічної безпеки, яка відображається цим показником. Зазвичай, показники від 0.5 до 1 вважаються досить високими, оскільки вони свідчать про стабільність та надійність економічної ситуації.

2.3. Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман»

Забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман» є важливою задачею для його стабільного функціонування та успішного розвитку. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства включає в себе ряд заходів та стратегій, спрямованих на мінімізацію ризиків та забезпечення фінансової стійкості. В ТОВ «Гетьман» ці заходи передбачають:

1. Формування ефективної фінансової політики, включаючи управління обіговим та інвестиційним капіталом.
2. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства з метою виявлення можливих ризиків та проблем.
3. Розробка стратегій управління ризиками, включаючи диверсифікацію портфеля активів, страхування та укладення фінансових угод.
4. Забезпечення ефективного контролю за фінансовою діяльністю підприємства, включаючи внутрішні та зовнішні аудити.
5. Розвиток резервних фінансових ресурсів та резервних планів для уникнення непередбачених ситуацій.

Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман» включає в себе комплекс заходів та стратегій, спрямованих на виявлення, аналіз, контроль та мінімізацію ризиків, які можуть вплинути на фінансову стабільність та економічну діяльність

підприємства. Ризик-менеджмент допомагає ефективно управляти невизначеністю та забезпечує підприємство засобами для вчасного реагування на можливі проблеми. Основні аспекти ризик-менеджменту ТОВ «Гетьман» включають такі етапи (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Основні аспекти ризик-менеджменту ТОВ «Гетьман»

Етап	Характеристика
Ідентифікація ризиків	Цей етап передбачає виявлення всіх потенційних загроз і проблем, які можуть виникнути в процесі діяльності підприємства. Це може включати фінансові ризики (наприклад, зміни валютних курсів, зміни в ринкових цінах), операційні ризики (наприклад, технологічні проблеми, недостатність ресурсів), а також ризики зовнішнього середовища (зміни в законодавстві, політичні нестабільності).
Оцінка ризиків	Після ідентифікації ризиків їх потенційні наслідки та ймовірність виникнення оцінюються. Це дозволяє визначити, які ризики потребують найбільшої уваги та ресурсів для їх управління.
Управління ризиками	На цьому етапі розробляються стратегії та заходи для зменшення або усунення впливу виявлених ризиків. Це може включати впровадження процедур контролю, страхування, диверсифікацію портфеля, застосування фінансових інструментів для зменшення ризиків, а також розробку планів невідкладних заходів в разі виникнення негативних подій.
Моніторинг і контроль	Після впровадження заходів з управління ризиками необхідно здійснювати постійний моніторинг ситуації та виконання запланованих дій. Це дозволяє вчасно виявляти будь-які зміни в ризиках і адаптувати стратегії управління відповідно до нових умов

Інтеграція ризик-менеджменту у систему забезпечення фінансово-економічної безпеки дозволяє підприємству ефективно впоратися з потенційними загрозами та забезпечити стійкість та стабільність його діяльності.

Пропонуємо на підставі проведених розрахунків складових ЕБ (підрозділ 2.2) здійснити SWOT-аналіз ТОВ «Гетьман» (табл. 2.3) який є корисним інструментом для оцінки внутрішніх сильних і слабких сторін, а також зовнішніх можливостей і загроз, що стикаються підприємства. SWOT-

аналіз є важливим інструментом для стратегічного планування та прийняття рішень, допомагаючи організації максимально використовувати свої переваги та працювати над недоліками для досягнення успіху.

Таблиця 2.3

SWOT-аналіз ТОВ «Гетьман»

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1. Висока фінансова стійкість. 2. Кваліфікований персонал. 3. Ефективне використання технічних ресурсів. 4. Сильна репутація на ринку. 5. Широка продуктова лінійка.	1. Недостатня інвестиційна привабливість для інвесторів. 2. Обмежений ринок збуту. 3. Відсутність інноваційних рішень. 4. Високі витрати на утримання персоналу. 5. Неоптимальне управління запасами.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1. Розширення асортименту продукції. 2. Розвиток нових ринків збуту. 3. Використання новітніх технологій. 4. Партнерство з іншими компаніями для спільного розвитку. 5. Збільшення інвестицій в дослідження та розвиток.	1. Зростання конкуренції на ринку. 2. Економічна нестабільність. 3. Зміни в законодавстві, що можуть вплинути на діяльність підприємства. 4. Зменшення попиту на продукцію. 5. Технічні або виробничі проблеми.

Отже, ось деякі підходи до мінімізації ризиків для ТОВ «Гетьман», які можна здійснити за допомогою проведеного SWOT-аналізу:

1. Внутрішні сильні сторони. Висока якість продукції - підтримка високого стандарту якості продукції може допомогти зберегти та залучити клієнтів. Досвідчена команда - розробка програм для підвищення кваліфікації персоналу може забезпечити стабільність та ефективність діяльності.

2. Зовнішні можливості. Розширення ринків збуту - вивчення можливостей виходу на нові ринки або розширення асортименту продукції може забезпечити додаткові джерела прибутку. Використання новітніх технологій - інвестування в новітні технології може поліпшити ефективність виробництва та конкурентоспроможність продукції.

3. Внутрішні слабкі сторони. Застаріле обладнання - модернізація

обладнання та процесів може допомогти збільшити продуктивність та зменшити витрати. Недостатня маркетингова стратегія - розробка ефективної маркетингової стратегії може допомогти привернути нових клієнтів та розширити ринок збуту.

4. Зовнішні загрози. Конкуренція - аналіз конкурентної ситуації та розробка стратегій конкурентної боротьби може допомогти зберегти та зміцнити позиції на ринку. Економічна нестабільність - розробка стратегій управління ризиками може допомогти зменшити негативний вплив економічної нестабільності на діяльність підприємства.

Аналіз цих підходів до мінімізації ризиків допоможе ТОВ «Гетьман» визначити свої сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози, що стоять перед ним, і розробити стратегії для оптимізації своєї діяльності.

Для здійснення оцінки загального рівня ризику для ТОВ «Гетьман» розглянемо всі складові ризику, які були визначені в SWOT-аналізі та ризики, виявлені під час аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. На основі цього визначимо загальний рівень ризику за шкалою від 1 до 5, а також розглянемо вплив виявлених ризиків на фінансову діяльність ТОВ «Гетьман»:

1. Фінансовий ризик (3). Може мати негативний вплив на ліквідність і прибутковість підприємства через неплатоспроможність або фінансові збитки.

2. Кадровий ризик (3). Недостатність кваліфікованого персоналу може призвести до зниження продуктивності та ефективності праці, що вплине на фінансові показники.

3. Техніко-технологічний ризик (3,25). Проблеми з обладнанням або технологічними процесами можуть призвести до збоїв у виробництві або зниження якості продукції, що може позначитися на фінансових результатах.

4. Інформаційний ризик (2). Загрози щодо безпеки інформації можуть призвести до фінансових втрат через виток конфіденційної інформації або кібератаки.

5. Інтелектуальний ризик (2). Недостатня інноваційність та застарілість знань можуть уповільнити розвиток підприємства і знизити його конкурентоспроможність, що вплине на фінансові результати.

6. Силевий ризик (2). Політичні або соціальні конфлікти можуть створити нестабільність в діяльності підприємства, що може вплинути на його фінансову діяльність.

7. Екологічний ризик (1,75). Недбале ставлення до екологічних стандартів може призвести до штрафів або витрат на відновлення середовища, що вплине на фінансові показники.

8. Політико-правовий ризик (2,5). Зміни в законодавстві або політичній ситуації можуть вплинути на умови діяльності підприємства і його фінансові показники. Особливо на цей ризик впливає те, що країна перебуває в стані війни.

Ці ризики можуть взаємодіяти між собою та посилювати або послаблювати один одного. Оцінка їх впливу на фінансову діяльність дозволить розробити стратегії управління ризиками для забезпечення стабільності та успішності підприємства.

Загальний рівень ризику обчислюється як середнє значення всіх складових ризику: $(3 + 3 + 3.25 + 2 + 2 + 2 + 1.75 + 2.5) / 8 = 20,5 / 8 \approx 2,56$. Оцінка загального рівня ризику для ТОВ «Гетьман» буде близько до 2,56. За шкалою від 1 до 5 це може бути округлено до 3, що відповідає помірному рівню ризику.

Таким чином, ризик-менеджмент є необхідною складовою ефективною системи фінансово-економічної безпеки, спрямованою на забезпечення стійкості та стабільності підприємства в умовах невизначеності та змін.

Висновки до другого розділу

1. Проведена комплексна рейтингова оцінка ТОВ «Гетьман» дала змогу зробити висновок, що інтегрований показник фінансового стану за всіма

показниками вище середнього і демонструє стабільність та ефективність діяльності ТОВ «Гетьман». Наголошено, що в ТОВ «Гетьман» немає окремого структурного підрозділу служби економічної безпеки, отже ці питання розподілені між різними функціональними підрозділами та відповідальними особами.

2. Проведено аналіз складових безпеки та визначено їх фактичний рівень порівняно з максимально можливим. Встановлено, що найбільш високий рівень безпеки досягнуто в екологічній сфері, тоді як найнижчий рівень спостерігається у складовій інтелектуальної безпеки. Загальна відносна оцінка економічної безпеки ТОВ «Гетьман» складає приблизно 0,713, що може вказувати на середню рівень безпеки..

3. Встановлено, що ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман» включає в себе комплекс заходів, спрямованих на виявлення, аналіз, контроль та мінімізацію ризиків, які можуть вплинути на фінансову стабільність та економічну діяльність підприємства.

4. Наголошено, що на підставі проведених розрахунків складових економічної безпеки (підрозділ 2.2) здійснено SWOT-аналіз ТОВ «Гетьман» який є корисним інструментом для оцінки внутрішніх сильних і слабких сторін, а також зовнішніх можливостей і загроз, що стикаються підприємства. Проведений аналіз дав змогу визначити підходи до мінімізації ризиків для ТОВ «Гетьман».

5. Для здійснення оцінки загального рівня ризику для ТОВ «Гетьман» було розглянуто всі складові ризику, які були визначені в SWOT-аналізі та ризики, виявлені під час аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. На основі цього визначимо загальний рівень ризику за шкалою від 1 до 5, а також розглянуто вплив виявлених ризиків на фінансову діяльність ТОВ «Гетьман». Оцінка загального рівня ризику для ТОВ «Гетьман» буде близько до 2,56, що відповідає помірному рівню ризику.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Впровадження ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

Динамічне та відкрите економічне середовище, а також складні зв'язки між ринковими механізмами вимагають відповідних управлінських рішень у світлі невизначених майбутніх результатів. Незважаючи на форму власності підприємства всіх типів повинні інтегрувати управління ризиками у свою діяльність у поточних ринкових умовах.

Відмітимо, що тенденції розвитку необхідної економічної стабільності компанії можна спрогнозувати за допомогою ризик-менеджменту, який передбачає аналіз супутніх ризиків.

Ризик-менеджмент є важливим інструментом для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства [12]. Цей метод допомагає ідентифікувати, оцінювати, контролювати та мінімізувати ризики, які можуть виникнути в процесі діяльності підприємства. Основна мета ризик-менеджменту - забезпечити оптимальний баланс між досягненням цілей підприємства та мінімізацією можливих втрат.

Управління будь-якою системою спрямоване на підтримку та розвиток стабільності та забезпечення безпеки компанії [39]. Економічну безпеку підприємства можна визначити як стан, при якому їхні економічні ресурси та можливості забезпечують стабільність та високий рівень життя, а також володіють резервами та гнучкістю для вирішення економічних викликів та кризових ситуацій. Важливі ризики та загрози ускладнюють забезпечення та збереження економічної безпеки компанії в умовах конкуренції на ринку.

Економічна безпека компанії в першу чергу зосереджена на

забезпеченні її стабільного та ефективного функціонування в даний час, а також збереження широких можливостей для розвитку і зростання в майбутньому. Визначення місця, де відбулися ці події, також є важливим фактором оцінки ризику. Виявлення реальних ризиків в окремих сферах дозволяє аналізувати та прогнозувати діяльність компанії.

Скопенко Н.С. переконана, що загрози для підприємства можна класифікувати за різними аспектами, такими як зовнішнє середовище, внутрішні фактори, технологічні виклики тощо [40]. Основні сфери загроз можуть включати: фінансову; техніко-технологічну; кадрову; інформаційну; політико-правову; екологічну; інтелектуальну; силову та ін.

Це вимагає врахування того, в разі того що якщо ці основні загрози будуть впроваджені в будь-яку сферу діяльності компанії, вони стануть реальними ризиками, а її діяльність буде або надзвичайно ускладненою, або вона буде мертвою. Пропонуємо розглянути застосування ризик-менеджменту з метою усунення ризиків, які існують в ключових сферах діяльності підприємства.

Застосування ризик-менеджменту у фінансовій складовій економічної безпеки підприємства має на меті ідентифікацію, оцінку, контроль та мінімізацію фінансових ризиків. Це дозволяє підприємствам ефективніше управляти своїми фінансами, зберігати стабільність та готовність до непередбачених ситуацій.

Як відмічає Старенька О. «фінансові ризики є найважливішою складовою підприємницьких ризиків в системі забезпечення ЕБП, аналіз яких повинен проводитися при ухваленні будь-якого фінансового рішення» [43].

Регулювання ступеня фінансових ризиків на підприємстві включає в себе різні методи та стратегії. В табл. 3.1 наведено заходи ризик-менеджменту щодо регулювання ступеня фінансових ризиків.

Кожен з методів має свої обмеження в застосуванні, проте їх розумне поєднання сприяє зниженню рівня та впливу фінансових ризиків на об'єкт фінансово-економічної безпеки.

Таблиця 3.1

Методи ризик-менеджменту щодо регулювання ступеня фінансових ризиків

Метод	Характеристика та вплив
Диверсифікація портфеля	Розподіл інвестицій та активів між різними класами, галузями чи регіонами для зменшення ризику концентрації. Зменшує вплив можливих втрат у зв'язку з несприятливими змінами в конкретній області чи секторі.
Страховання	Використання страхових полісів для захисту від фінансових втрат, пов'язаних з різними ризиками, такими як пожежі, природні катастрофи чи втрати відповідальності. Забезпечує фінансовий захист та зменшує експозицію до непередбачуваних подій.
Управління ліквідністю	Правильне управління грошовими потоками та забезпечення належного рівня ліквідності. Забезпечує можливість вирішувати фінансові зобов'язання вчасно та зменшує ризик неплатоспроможності.
Аналіз чутливості	Вивчення впливу різних факторів (змін валютних курсів, процентних ставок тощо) на фінансовий стан підприємства. Допомогає ідентифікувати ключові чинники, які можуть вплинути на фінансову стійкість підприємства.
Фінансовий аналіз та планування	Ретельний аналіз фінансових показників та розробка фінансових планів для прогнозування можливих ризиків та прийняття відповідних стратегій. Дозволяє управляти фінансовими ризиками шляхом попереднього аналізу та планування.
Фінансовий контроль	Встановлення системи внутрішнього фінансового контролю для моніторингу та управління ризиками. Забезпечує ефективний контроль за фінансами та реагування на можливі ризики в реальному часі.

Загальний підхід до ризик-менеджменту в фінансовій сфері дозволяє підприємству бути готовим до невизначеності та забезпечувати стабільність своєї фінансової складової в умовах змін на ринку та економічних труднощів.

В техніко-технологічній складовій економічної безпеки підприємства застосування ризик-менеджменту спрямоване на ідентифікацію та управління технічними та технологічними ризиками з метою забезпечення стабільності виробничих процесів та уникнення можливих проблем [4].

Ризик-менеджмент покликаний перш за все на ідентифікація та оцінку технічних ризиків, що передбачає визначення слабких місць у виробничих

процесах, аналіз виробничих ланцюгів та ідентифікація можливих точок вразливості або слабких місць, де можуть виникнути технічні проблеми. Оцінка ризиків, пов'язаних з впровадженням нових технологій чи змінами в технічних процесах.

Балабанов І. наголошує на моніторингу технічних ризиків, а саме: систематичний аналіз технічних параметрів (постійний моніторинг ключових технічних параметрів для виявлення можливих змін та ризиків) використання систем відслідковування та моніторингу (впровадження систем, які надають реальний час звітності про стан технічного обладнання) [2].

Ми наголошуємо на важливості розробки стратегій управління технічними ризиками в кризових ситуаціях, що може включати розробку плану дій для ефективного реагування на технічні аварії чи непередбачені ситуації, виконання технічних сценаріїв для випробування готовності персоналу та систем у кризових ситуаціях. До цього ми можемо додати розробку стратегії управління інноваційними технологіями: вивчення можливих ризиків, пов'язаних із впровадженням нових технологій, та визначення стратегій для їх управління, проведення інноваційних проектів із комплексною оцінкою та тестуванням для зменшення ризиків невдач.

Загальний підхід до ризик-менеджменту в техніко-технологічній сфері дозволяє підприємствам ефективно управляти технічними ризиками, підвищувати надійність обладнання та забезпечувати стабільність виробничих процесів.

Управління кадровими ризиками на підприємстві є важливим аспектом стратегічного управління людськими ресурсами [27]. Кадрові ризики можуть виникнути через різноманітні фактори, такі як втрати ключових співробітників, низька мотивація, несумісність корпоративної культури, а також внутрішні та зовнішні зміни. Якщо їх не керувати ефективно, це може призвести до погіршення продуктивності та конкурентоспроможності підприємства. На рис. 3.1 наведено ключові елементи управління кадровими ризиками:

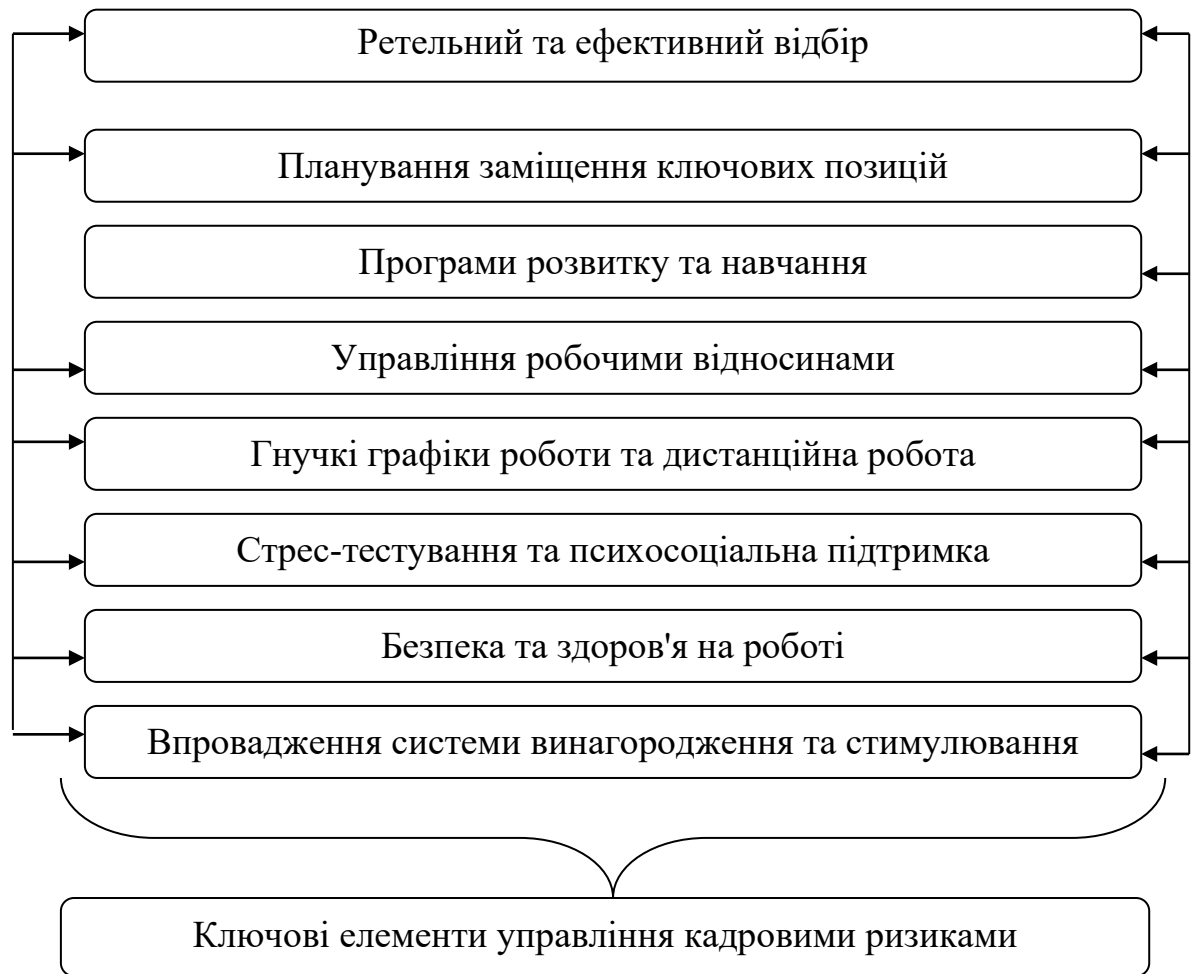

Рис. 3.1. Ключові елементи управління кадровими ризиками

Нейтралізація кадрових ризиків вимагає систематичного та стратегічного підходу, який враховує потреби підприємства, специфіку його галузі та конкретні характеристики персоналу. Ефективне управління кадровими ризиками дозволяє підприємствам максимізувати потенціал свого персоналу, зменшити втрати в результаті невдач чи змін, і створити стабільне та продуктивне робоче середовище.

Мороз В.М., Мороз С.А. відмічають, що управління екологічними та природними ризиками на підприємстві включає в себе прийняття заходів для запобігання негативним впливам на навколишнє середовище, а також готовність та реагування на можливі надзвичайні ситуації, пов'язані з природними чи екологічними подіями [35].

Необхідно проводити оцінку впливу діяльності підприємства на

природу та визначення можливих екологічних ризиків, визначення можливих небезпек природного походження, таких як повені, землетруси, шторми тощо, визначення цілей та зобов'язань підприємства щодо охорони навколишнього середовища, беззаперечно дотримання міжнародних стандартів ISO, пов'язаних з охороною природи.

Клименюк М.М. вказує на розробку стратегію ризик-менеджменту: розробка планів дій у випадку екологічних чи природних криз, розгляд можливостей страхування для покриття збитків внаслідок природних подій [29].

Ріщук Л.І. наголошує на постійному моніторингу впливу діяльності на навколишнє середовище та проведення регулярних аудитів щодо відповідності стандартам та вимогам [38].

Наголошуємо також і на активній участі у публічних обговореннях планів та проектів, що можуть впливати на навколишнє середовище, а також взаємодія з урядовими органами для дотримання екологічних норм та законів.

Відмітимо, що ефективне управління екологічними та природними ризиками на підприємстві допомагає забезпечити сталість діяльності, дотримання екологічних стандартів та позитивний вплив на навколишнє середовище та спільноту.

Управління інформаційними ризиками на підприємстві є критичним завданням, оскільки сучасна бізнес-середа вимагає високого рівня захисту конфіденційної інформації та забезпечення безпеки інформаційних систем. Інформаційні ризики можуть включати загрози від кібератак, втрату даних, порушення конфіденційності та цілісності інформації. Управління інформаційними ризиками є невід'ємною частиною загальної стратегії безпеки підприємства. Ефективне впровадження заходів безпеки та управління ризиками допомагає забезпечити конфіденційність, цілісність та доступність інформації, а також зменшити можливість виникнення серйозних інцидентів.

Застосування ризик-менеджменту у політичній та правовій складовій економічної безпеки підприємства є важливою стратегією для ідентифікації, оцінки та управління ризиками, пов'язаними із змінами у політиці та законодавстві [48]. Зазначимо, що політичні та правові чинники є зовнішніми, оскільки вони знаходяться поза контролем підприємства, попри це враховуючи можливість виникнення політичних та правових турбуленцій, підприємства повинні приділяти увагу виробленню стратегій, щоб уникнути негативних впливів.

Аналіз політичних ризиків [27]. Постійне вивчення політичної ситуації на місцевому та глобальному рівні. Аналіз можливих впливів нових законів, рішень уряду чи політичних подій на діяльність підприємства. Наголошуємо на необхідності перевірки відповідності діяльності підприємства чинному законодавству та ідентифікація можливих невідповідностей, проведення систематичного аудиту, щоб визначити можливі ризики, пов'язані з непередбачуваними юридичними питаннями.

Управляти правовими ризиками, на нашу думку, передбачає створення механізмів та процедур для забезпечення відповідності всіх аспектів діяльності підприємства законодавству, забезпечення, щоб персонал був обізнаний з правовими аспектами своєї роботи та змінами в законодавстві.

На думку, Башинська І.О., Мотова А.В., Полещук А.А. при ризик-менеджменті правової складової пропонує розгляд можливостей страхування для захисту від негативного впливу політичних подій, виділення фінансових резервів для вирішення можливих правових проблем та сплати штрафів [4].

Таким чином, використання ризик-менеджменту в політичній та правовій складовій допомагає підприємствам адаптуватися до змін у законодавстві, мінімізувати негативний вплив політичних чинників і забезпечити стабільність та ефективність діяльності в умовах невизначеності.

Силова складова економічної безпеки підприємства включає в себе управління ризиками, пов'язаними з можливим виникненням форс-мажорних ситуацій, катастроф, терористичних актів, збройних конфліктів та інших

подій, що можуть суттєво вплинути на нормальну діяльність підприємства. Застосування ризик-менеджменту у силовій складовій економічної безпеки допомагає підприємству адекватно реагувати на можливі загрози та забезпечити сталість функціонування. Ось кілька ключових елементів управління ризиками силовій складовій економічної безпеки:

- оцінка силових ризиків - визначення можливих форс-мажорних ситуацій та силових подій, які можуть вплинути на підприємство, визначення слабких місць в системах безпеки та структурах, які можуть стати об'єктом атаки чи небезпечної події;

- розробка планів екстреної дії - створення докладних планів, що передбачають дії персоналу та керівництва в разі екстреної ситуації, встановлення контактів та зв'язку з місцевими екстреними службами та правоохоронними органами;

- управління критичною інфраструктурою - визначення та оцінка критично важливих для підприємства об'єктів., розробка та впровадження стратегій зменшення вразливостей критичної інфраструктури.

- страхування та фінансові заходи - розгляд можливостей страхування для покриття фінансових збитків у випадку силових подій, фінансове забезпечення для вирішення питань, пов'язаних із відновленням та відновленням діяльності після подій.

- моніторинг і оновлення стратегій - регулярний моніторинг та аналіз ефективності прийнятих заходів та стратегій, внесення коректив до планів та стратегій відповідно до змін в ризиках та умовах діяльності.

Ефективне управління ризиками силовій складовій економічної безпеки допомагає підприємствам забезпечити безпеку працівників, зберегти критичні ресурси та інфраструктуру, а також забезпечити можливість відновлення діяльності в найшвидший та ефективний спосіб після силових подій [21]. В додатку Д наведено запропонований підхід до формування ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Таким чином, застосування ризик-менеджменту для забезпечення економічної безпеки підприємства є стратегічним підходом, що дозволяє ідентифікувати, оцінювати та управляти ризиками, які можуть вплинути на фінансову стабільність та успішність підприємства.

3.2. Перспективи та переваги підприємств від ефективного управління ризиками в системі фінансово-економічної безпеки

Ризик-орієнтоване управління є важливою стратегією для забезпечення стійкості та ефективності економічної системи підприємства. Воно спрямоване на ідентифікацію, оцінку та управління ризиками, які можуть вплинути на фінансовий стан, діяльність та результативність підприємства.

Ефективне управління ризиками в системі економічної безпеки підприємства може мати значний вплив на його стратегічні перспективи та довгостроковий успіх [31]. Наведемо ключові стратегічні переваги, які можуть виникнути внаслідок ефективного управління ризиками:

1. Забезпечення стійкості та життєздатності. Ефективне управління ризиками допомагає підприємствам бути більш стійкими до непередбачених подій та змін в економічному середовищі. Це дозволяє підприємствам продовжувати свою діяльність навіть в умовах кризи чи негативних змін.

2. Зниження фінансових втрат. Впровадження ефективних стратегій управління ризиками допомагає уникати негативних фінансових наслідків внаслідок непередбачених подій. Це може включати зменшення втрат від негативних змін курсів валют, коливань цін на сировину, недбалості працівників тощо.

3. Підвищення конкурентоспроможності. Підприємства, які враховують ризики в своєму стратегічному плануванні, можуть краще пристосовуватися до змін у ринкових умовах та використовувати можливості, які виникають. Це дозволяє підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність та зайняти більш сильну позицію на ринку.

4. Розширення можливостей для інновацій. Ефективне управління ризиками допомагає підприємствам знизити страх перед невизначеністю, що може сприяти більшій готовності до інвестування в інноваційні проекти.

5. Покращення стосунків із зацікавленими сторонами. Застосування прозорих практик управління ризиками може підвищити довіру інвесторів, клієнтів, партнерів та регуляторів. Це може сприяти розвитку партнерських відносин та підвищити репутацію підприємства.

6. Ефективне використання ресурсів. Управління ризиками допомагає уникати витрат на недоцільні заходи, пов'язані з негативними подіями. Це дозволяє ефективніше розподіляти ресурси та використовувати їх для досягнення стратегічних цілей.

7. Забезпечення довгострокового росту. Підприємства, які активно впроваджують управління ризиками, можуть забезпечити більш стабільну та передбачувану динаміку доходів та прибутків, що сприяє довгостроковому росту.

Зазначимо, що визначення критеріїв прийнятності ризику є ключовою стадією в процесі управління ризиками. Ці критерії визначають, які ризики є прийнятними для підприємства або організації, а які вимагають негайної уваги та втручання.

Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. зазначають, що критерії прийнятності ризику повинні відображати стратегічні цілі та місію підприємства. Наприклад, для одних підприємств важливість збереження репутації може бути вищою, ніж для інших. Також автор зазначає, що важливо визначити ризики, які можуть негативно вплинути на репутацію підприємства, і встановити відповідні критерії прийнятності [11].

Башинська І.О., Мотова А.В., Полещук А.А. наголошують, що залежно від стратегії підприємства в управлінні ризиками (наприклад, акцент на зниженні ризиків або на їх передбаченні та використанні як можливостей), критерії прийнятності можуть змінюватися [4]. Визначення критеріїв прийнятності ризику - це індивідуальний процес для кожного підприємства,

який вимагає уважного аналізу та врахування різноманітних факторів. Це допомагає створити конкретні і обґрунтовані параметри для прийняття рішень щодо управління ризиками.

Отже, узагальнюючи вищенаведене, у стратегічній перспективі можливо досягти поліпшення значень загальних економіко-господарських показників діяльності підприємства за рахунок заходів з управління ризиками за такими напрямками (рис. 3.2):

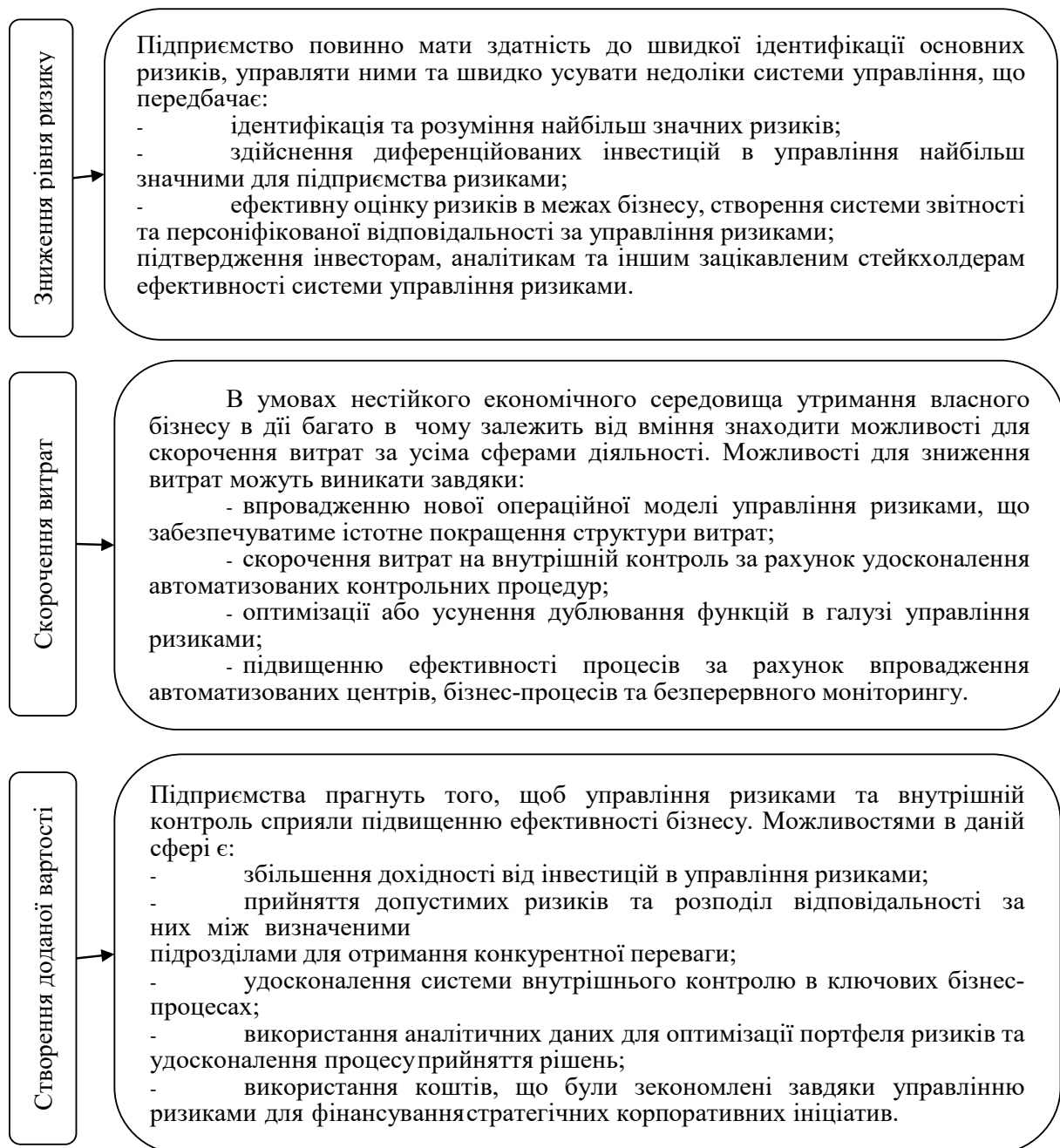

Рис. 3.2. Напрями покращення показників діяльності підприємства за рахунок заходів з управління ризиками

Зниження рівня ризику передбачає розробку стратегії управління ризиками. Важливо розробити чітку стратегію управління ризиками, визначивши основні ризики, що стосуються бізнесу, та встановивши конкретні заходи для їх управління. Врахування змін на ринку, зміни в законодавстві та інші зовнішні фактори допомагає приймати адекватні рішення.

Моніторинг і оцінка ризиків [26]. Регулярний моніторинг і оцінка ризиків дозволяють вчасно виявляти зміни у ситуації та реагувати на них. Це може допомогти уникнути негативних наслідків. Диверсифікація. Розгляд можливостей розширення бізнесу на різні сегменти ринку або галузі може зменшити вплив ризиків з одного напрямку. Стратегічні партнерства. Співпраця з партнерами може допомогти розподілити ризики та використовувати спільні ресурси для їх управління.

Запаси та ліквідність. Підтримання достатнього рівня запасів і ліквідності допомагає підприємству впоратися з несподіваними змінами в умовах ринку. Аналіз фінансових показників. Детальний аналіз фінансових даних допомагає визначити ті області, де можна знизити витрати або підвищити ефективність вкладених коштів.

Страховання [40]. Використання страхування може знизити фінансові наслідки в разі настання непередбачених подій. Сценарне планування. Розробка різних сценаріїв розвитку подій допомагає готуватися до можливих ризиків та шукати варіанти їх уникнення або зниження. Контингентний план. Розробка плану дій у випадку настання невідомих ризиків може сприяти більш ефективному управлінню ситуацією.

Зазначимо, що нестабільних економічних умовах здатність знаходити можливості для скорочення витрат є критично важливою для забезпечення стійкості та успішності бізнесу. Існує кілька напрямків, де можна шукати можливості зниження витрат:

Калюжна Ю.В. наголошує на періодичному перегляді постачальницької бази, пошуку більш вигідних угод з постачальниками,

вдосконалення логістики та оптимізація запасів можуть значно вплинути на економію коштів [28].

Збільшення ефективності маркетингових та продажних заходів може зберегти кошти. Використання цифрових маркетингових інструментів, удосконалення стратегій продажу та залучення клієнтів можуть допомогти знизити витрати на просування. Раціоналізація продукції та послуг. Вивчення попиту ринку та можливостей удосконалення продукції чи послуг може допомогти знизити витрати та покращити конкурентоспроможність.

Горго І.О. відмічає про розгляд аутсорсингу та співпраці з партнерами може допомогти знизити витрати на конкретні області, які можуть бути викуплені більш ефективно та вигідно [15].

Важливо пам'ятати, що зниження витрат повинно бути узгодженим зі стратегією підприємства та не повинно негативно впливати на якість продукції чи послуг. Спрямоване зниження витрат може забезпечити підприємству більшу гнучкість та стійкість в умовах змінливого економічного середовища.

Створення доданої вартості при ефективному управлінні ризиками - це процес максимізації прибутку та досягнення успіху в бізнесі шляхом ідентифікації, аналізу, зниження або управління ризиками, що можуть впливати на організацію. Додана вартість - це додаткові переваги, користь або якість, яку компанія може надати своїм клієнтам, що виходить за рамки базових продуктів або послуг.

В результаті, ефективне управління ризиками допомагає зменшити вплив негативних подій на бізнес і створює умови для збільшення доданої вартості через здатність більш гнучко та стратегічно реагувати на зміни в оточуючому середовищі.

Наголосимо також, що значну роль для ефективного управління ризиками в системі економічної безпеки відіграє «ризик-культура» є важливою складовою успішного ризик-орієнтованого управління та ефективного функціонування системи економічної безпеки на підприємстві.

Ризик-культура - це сукупність цінностей, переконань, норм, практик та поведінкових моделей, які визначають, як організація ставиться до управління ризиками. Це внутрішній клімат та атмосфера в організації, що визначають, яким чином співробітники розуміють та підходять до ризиків, як вони сприймають можливість ризикувати, а також як вони реагують на виникаючі небезпеки та невизначеність. Наведемо деякі ключові аспекти та переваги ризик-культури (табл. 3.2):

Таблиця 3.2

Ключові аспекти та переваги ризик-культури

Фактор	Переваги
Усвідомлення ризиків	Ризик-культура сприяє поширенню розуміння ризиків серед всіх рівнів працівників. Це допомагає забезпечити, що усі в організації розуміють потенційні загрози та можуть діяти відповідно до цього розуміння.
Відповідальність	Ризик-культура сприяє встановленню відповідальності за управління ризиками на всіх рівнях. Кожен працівник відчуває свою роль у виявленні, оцінці та зниженні ризиків.
Заохочення ініціатив	Ризик-культура стимулює співробітників до ідентифікації нових ризиків та запропонування інноваційних рішень для їхнього управління. Це сприяє постійному вдосконаленню системи управління ризиками.
Вирішення проблем	Ризик-орієнтована культура робить співробітників більш готовими до вирішення виникаючих проблем та непередбачуваних ситуацій. Вони навчаються адаптуватися та шукати шляхи реагування в умовах невизначеності.
Довіра та відкритість	Ризик-культура сприяє створенню атмосфери довіри, де співробітники можуть відкрито обговорювати можливі ризики та помилки, без страху перед негативними наслідками.
Стратегічне планування	З впровадженням ризик-культури організація може більш точно оцінювати ризики та включати їх в стратегічне планування. Це дозволяє краще адаптуватися до змін на ринку та змінювати підходи заздалегідь

Всі перелічені переваги ризик-культури допомагають підвищити стійкість підприємства до ризиків, забезпечити сталість його діяльності та

сприяти досягненню стратегічних цілей з меншими можливими втратами.

Отже, ризик-менеджмент є важливим елементом фінансово-економічної безпеки підприємства, оскільки дозволяє підприємствам ефективно виявляти, оцінювати, контролювати та управляти ризиками, що можуть вплинути на їхню діяльність та доходи. Проблеми, які можуть виникати в контексті ризик-менеджменту, включають недостатню ідентифікацію ризиків, недостатню оцінку їхнього впливу, недостатню управлінську увагу до ризиків, недостатні ресурси для впровадження ефективних стратегій управління ризиками та недостатню координацію між різними підрозділами підприємства.

Проте перспективи у цій галузі також значні. З використанням сучасних технологій, аналітичних інструментів та математичних моделей, підприємства можуть покращити свої системи ризик-менеджменту, забезпечуючи більш точну ідентифікацію та оцінку ризиків, розробляючи ефективні стратегії управління ризиками та реагуючи швидко на зміни в ризиковому середовищі. Крім того, розвиток міжнародних стандартів управління ризиками (наприклад, ISO 31000) сприяє створенню загальноприйнятих методологій та підходів до ризик-менеджменту, що сприяє підвищенню ефективності цього процесу на підприємствах.

3.3. Математичне обґрунтування оцінки ризику у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман»

У господарській діяльності, а саме управлінні, необхідно враховувати вплив невизначеності, конфліктів між внутрішніми та світовими ринками, науково-технічного прогресу тощо, а також пов'язані з ними економічні ризики.

Аналіз та оцінка ризиків можуть бути як якісними, так і кількісними. Якісний аналіз визначає фактори ризику, зони ризику, ризикогенні етапи та види діяльності, а також ідентифікує всі можливі ризики на них. Кількісний

аналіз визначає кількісні (числові) значення (абсолютні або відносні) окремих ризиків і ризиків конкретних видів діяльності в цілому [11]. Щоб кількісно оцінити ризики в компанії або бізнесі, необхідно знати ймовірність усіх можливих результатів у конкретній виробничій ситуації та самого результату. Ймовірності можна розрахувати на основі результатів дослідження (аналізу) за певний період часу. Для обробки отриманих даних і виявлення залежностей і причин використовується математичні методи та методики, щоб врахувати потенційні ризики при прийнятті нових рішень.

Грамотно та кваліфіковано виконана кількісна оцінка дає можливість обґрунтовано та кваліфіковано менеджерам прийняти рішення, виявити та оцінити ризиковані виробничі ситуації або пропозиції.

Розглянемо приклад оцінки ризику в абсолютному виразі саме для товариства з обмеженою відповідальністю «Гетьман». Оскільки основними видами діяльності товариства є вирощування зерна та оптова торгівля зерном, виробництво олії та тваринних жирів, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами, надання послуг мобільного харчування та постачання готових страв для подій, виникає ризикова ситуація між між продавцем і покупцем, тобто ініціаторами ризику є обидві сторони. Продавці хочуть, щоб їхні товари купували, а покупці хочуть, щоб їхні товари були якісними. Тому, укладаючи угоду або контракт, кожна сторона намагається розподілити ризик таким чином, щоб він був мінімальним для неї. Наприклад, прикладом методу мінімізації ризиків є коносамент. Це перевізний документ, в якому перевізник бере на себе ризик транспортування та втрати якості товару під час перевезення від продавця до покупця.

Оцінимо ризик двох напрямків діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Гетьман». Наприклад, припустимо, що при перевезенні зерна, олії або тваринних жирів (перший напрямок діяльності) представниками «Гетьман» до покупців зі 150 випадків прибуток склав 10000 грн.- це було в 60 випадках протягом певного періоду часу; прибуток 13400

грн у 78 випадках, а прибуток у 18500 грн. – в 12 випадках. При наданні представниками «Гетьман» послуг мобільного харчування або постачання готових страв (другий напрямок діяльності): прибуток 12500 грн. був в 30 випадках із 120, прибуток 14000 грн. – в 54 випадках, а прибуток 20000 грн. – в 36 випадках. Обчислимо кількісно сподіване значення прибутку за кожним з напрямків діяльності (перевезення зерна, олії і жирів та надання послуг роздрібною торгівлі).

Проведення кількісної оцінки ризику виконано на основі даних статистичної звітності за 2022 р товариства «Гетьман» і зведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3.

Дані сільськогосподарської діяльності ТОВ «Гетьман» для оцінки ризику

Види діяльності	Результати кожного випадку					
	1		2		3	
	p_1	x_1	p_2	x_2	p_3	x_3
Перевезення зерна, олії або тваринних жирів	0,4	10000	0,52	13400	0,08	18500
Надання послуг мобільного харчування або постачання готових страв	0,25	12500	0,45	14000	0,3	16000

Обчислимо за даними табл. 3.3. наступні кількісні характеристики:

– математичне сподівання $M(X) = \sum_{i=1}^n x_i \cdot p_i$, де x_i – значення результату i -го випадку; p_i - ймовірність настання i -того результату.

Значення математичного сподівання дає результат, який очікується в середньому. Оскільки середнє очікуване значення є узагальненою величиною, для остаточного вибору варіантів необхідно розрахувати варіацію (мінливість) можливих результатів [22];

– дисперсія ($\sigma^2(X)$) –це середньозважене квадратичне відхилення фактичного результату від прогнозованого середнього значення. Вона характеризує розсіювання випадкових значень параметрів відсереднього

прогнозованого значення і розраховується як:

$$\sigma^2(x) = \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \cdot p_i = \sum_{i=1}^n x_i^2 \cdot p_i - \bar{x}^2 \quad (3.1)$$

– середньоквадратичне відхилення являє собою максимально можливе відхилення від середнього очікуваного значення параметра і дозволяє оцінити ступінь ризику з точки зору ймовірності його виникнення (чим вище значення числової характеристики, тим ризикованіше рішення).

Розраховується цей показник ризику за наступною формулою [22]:

$$\sigma(x) = \sqrt{\sigma^2(x)} = \sqrt{\sum_{i=1}^n x_i^2 \cdot p_i - \bar{x}^2} \quad (3.2)$$

Результат розрахунків представимо у табл. 3.4

Таблиця 3.4

Результат розрахунків показників кількісної оцінки ризику ТОВ «Гетьман»

Ризик в абсолютному виразі	Види діяльності	
	Перевезення зерна, олії або тваринних жирів	Надання послуг мобільного харчування або постачання готових страв
$M(x)$	12448,00	15425,00
$\sigma^2(x)$	8104844,44	9337500,00
$\sigma(x)$	2846,90	3055,73

За розрахунками у табл. 3.4 видно, що сума сподіваного прибутку для другого напрямку діяльності підприємства «Чумак» є більшою, ніж для першого напрямку. На перший погляд можна вибрати другий варіант, оскільки сума сподіваного прибутку є більшою, ніж за першого. Але порівнюючи два варіанти, бачимо, що при перевезення зерна, олії або тваринних жирів величина прибутку коливається від 10000 до 18500 грн., а при наданні послуг мобільного харчування або постачання готових страв – від 12500 до 20000 грн. Якщо проаналізувати показники $\sigma^2(x)$ та $\sigma(x)$ по відповідним видам діяльності, то маємо у варіанті надання послуг мобільного

харчування або постачання готових страв більше сподіване значення прибутку, але він є ризикованішим, ніж варіант превезення зерна, олії або тваринних жирів. Кваліфікований менеджер віддасть перевагу більшому сподіваному значенню прибутку і середньому квадратичному відхиленню, а стандартному консервативніший менеджер – вибере перший варіант.

Цей підхід, що використовує дисперсію та стандартне відхилення, є класичним. За допомогою дисперсії та стандартного відхилення ризик визначається як відхилення від очікуваного середнього значення (математичного сподівання) відповідної випадкової величини. У цьому визначенні як позитивне (сприятливе), так і негативне (несприятливе) відхилення однаково розглядається як міра ризику. Тобто, позитивне відхилення вказує на те, що очікуване значення результату є вищим за середнє очікуване значення, що вважається сприятливою ситуацією для менеджера.

Це лише виробнича ситуація, яка є однією з частин комплексного аналізу ризиків. Аналіз ризиків на підприємствах можна здійснюватися в такому порядку: виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що підвищують або знижують певний вид ризику; ідентифікація та аналіз виявлених факторів; якісна або кількісна оцінка певного виду ризику; встановлення прийняттого рівня ризику; аналіз окремих операцій відповідно до обраного рівня ризику; визначення заходів щодо зниження ризику; розробка заходів по зниженню ризику.

Оцінка ризиків може використовувати різні моделі для оцінки ймовірності та впливу ризикових подій на підприємство. Так, для оцінки ризиків можна скористатись моделями вірогідності - ці моделі використовуються для оцінки ймовірності виникнення ризикових подій і можуть базуватися на статистичних даних, історичних трендах або експертних оцінках. Моделі впливу - ці моделі допомагають визначити вплив ризикових подій на фінансові показники підприємства. Вони можуть включати аналіз сценаріїв або використання статистичних методів для оцінки

можливих наслідків ризику. Моделі кореляції - ці моделі допомагають визначити взаємозв'язки між різними ризиковими подіями та їх впливом на підприємство. Вони можуть бути використані для оцінки взаємодії між різними видами ризиків. Моделі екстремальних значень - ці моделі використовуються для оцінки ризиків, пов'язаних з екстремальними подіями, такими як природні катастрофи або фінансові кризи. Вони дозволяють визначити можливі наслідки таких подій та розробляти стратегії управління цими ризиками [22]. Кожна з цих моделей може бути застосована для оцінки ризиків у різних сферах діяльності підприємства та допомагає управлінцям краще розуміти потенційні загрози та розробляти стратегії їх управління.

Окремим прикладом числової моделі для оптимізації управління ризиками може бути модель оптимізації інвестицій. Розглянемо простий приклад використання такої моделі на підприємстві «Гетьман», яке розглядає оптимальний розподіл ресурсів між різними видами діяльності для мінімізації ризиків та максимізації прибутку (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Оптимальний розподіл ресурсів між різними видами діяльності для мінімізації ризиків та максимізації прибутку

Види діяльності	Очікуваний прибуток (%)	Ризик (%)
Перевезення зерна, олії або тваринних жирів	9%	20%
Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами	5%	10%
Надання послуг мобільного харчування або постачання готових страв	7%	15%

Отже, підприємство «Гетьман» має загальні ресурси для інвестування – 100000 грн, ризики на очікувані доходи від різних видів діяльності відома, при цьому сума ризиків усіх видів діяльності не може перевищувати певний рівень, наприклад, 25% загальних ресурсів (25000 грн).

Нехай:

x_1 - обсяг коштів, інвестованих у перевезення зерна, олії або тваринних жирів;

x_2 - обсяг коштів, інвестованих у роздрібну торгівлю в неспеціалізованих магазинах;

x_3 - обсяг коштів, інвестованих у надання послуг мобільного харчування

Тоді математична модель може бути записана у вигляді задачі лінійного програмування:

$$0,09 \cdot x_1 + 0,05 \cdot x_2 + 0,07 \cdot x_3 \rightarrow \min$$

При обмеженнях:

$$x_1 + x_2 + x_3 \leq 100000$$

$$0,2 \cdot x_1 + 0,10 \cdot x_2 + 0,15 \cdot x_3 \leq 25000$$

В задачі кожен коефіцієнт при x_i в цільовій функції відповідає очікуваному доходу від кожного виду діяльності; перше обмеження вказує, що загальна сума інвестицій по всіх видах діяльності не може перевищувати загальних ресурсів (100000 грн); друге обмеження вказує, що загальний ризик по усіх видах діяльності (вимірюваний, наприклад, відсотком) не може перевищувати певний рівень, наприклад, 25% від загальних ресурсів (25000 грн).

Ця математична модель може бути вирішена за допомогою методів лінійного програмування для знаходження оптимального розподілу інвестицій між різними видами діяльності. Рішення знайдено засобами електронних таблиць Microsoft Excel (додаток Е).

За результатами рішення лінійного програмування отримали наступне: мінімальний ризик складе 38%, якщо 55000 грн інвестувати у перевезення зерна, олії або тваринних жирів; 25000 грн у надання послуг мобільного харчування, а 7000 грн у роздрібну торгівлю в неспеціалізованих магазинах.

Менеджери повинні усвідомлювати, що на економічні процеси роботи підприємств, у більшості випадків, впливають фактори, які знаходяться поза

їхнім контролем. Ці процеси розвиваються в умовах невизначеності, конфліктності та браку статистичної інформації. Цей факт необхідно враховувати при прийнятті як стратегічних, так і тактичних управлінських рішень. Неврахування цього заздалегідь може призвести до значних втрат матеріальних і фінансових ресурсів та зниження ефективності економічної (господарської та управлінської) діяльності.

Невизначеність (попит, ціни) та конкуренція неодмінно зростатимуть у процесі розвитку ринкових відносин в Україні. Для того, щоб прибутково працювати у цих умовах, керівництву підприємств (компаній, фірм) доведеться впроваджувати нові технології та інновації, вдаватися до сміливих і нестандартних дій, що значно знизить ступіть ризику.

Висновки до третього розділу

1. Наголошено, що ризик-менеджмент є важливим інструментом для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Цей метод допомагає ідентифікувати, оцінювати, контролювати та мінімізувати ризики, які можуть виникнути в процесі діяльності підприємства. Основна мета ризик-менеджменту - забезпечити оптимальний баланс між досягненням цілей підприємства та мінімізацією можливих втрат.

2. Запропоновано підхід до формування ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства включає кілька ключових етапів та стратегій: визначення всіх можливих ризиків, оцінка ризику, аналіз можливих методів управління ризиками, вибір конкретного методу обробки ризиків, реалізація обраних методів обробки ризиків, моніторинг результатів управління ризиками, контроль результатів та коригування системи управління ризиками.

3. Наголошено, що у стратегічній перспективі можливо досягти поліпшення значень загальних економіко-господарських показників діяльності підприємства за рахунок заходів з управління ризиками за такими

напрямами, які один з одним корелюють і взаємодіють: зниження рівня ризику передбачає розробку стратегії управління ризиками; скорочення витрат є критично важливою для забезпечення стійкості та успішності бізнесу; створення доданої вартості при ефективному управлінні ризиками - це процес максимізації прибутку та досягнення успіху в бізнесі шляхом ідентифікації, аналізу, зниження або управління ризиками, що можуть впливати на організацію.

4. Вказано, що значну роль для ефективного управління ризиками в системі економічної безпеки відіграє «ризик-культура» є важливою складовою успішного ризик-орієнтованого управління та ефективного функціонування системи економічної безпеки на підприємстві. Визначено ключові аспекти та переваги ризик-культури: усвідомлення ризиків, відповідальність, заохочення ініціатив, вирішення проблем, довіра та відкритість, стратегічне планування.

5. Зазначено, що математична модель може бути вирішена за допомогою методів лінійного програмування для знаходження оптимального розподілу інвестицій між різними видами діяльності. Рішення знайдено засобами електронних таблиць Microsoft Excel. За результатами рішення лінійного програмування отримано наступне: мінімальний ризик складе 38%, якщо 55000 грн інвестувати у перевезення зерна, олії або тваринних жирів; 25000 грн у надання послуг мобільного харчування, а 7000 грн у роздрібну торгівлю в неспеціалізованих магазинах.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що у системі фінансово-економічної безпеки, ризик розглядається як потенційна загроза або небезпека, яка може вплинути на фінансову стійкість та успішність діяльності підприємства. Визначено основні властивості ризику в системі фінансово-економічної безпеки: невизначеність, інтерактивність, варіативність, взаємозалежність, нестабільність, ймовірність виникнення.

2. Виокремлено основні елементи визначення ризику: ймовірність, вплив, негативні наслідки, ідентифікація ризику, оцінка ризику, управління ризиком, часовий аспект. Ці елементи є ключовими для розуміння, аналізу та ефективного управління ризиками в різних сферах, включаючи бізнес, фінанси, проектний менеджмент, медицину, науку та інші.

3. Визначено, що ризик-менеджмент - це систематичний підхід до ідентифікації, оцінки, контролю та зменшення ризиків, що можуть вплинути на досягнення цілей організації. Встановлено, що ризик-менеджмент в системі економічної безпеки підприємства може стикатися з різними проблемами та викликами: невизначеність та комплексність ризиків, глобалізація та міжнародний контекст, політичні та законодавчі зміни, фінансова нестабільність, технологічні загрози, людський фактор, відсутність культури управління ризиками, недостатні ресурси, нецільове використання технік ризик-менеджменту, відсутність комплексної стратегії управління ризиками.

4. Проведена комплексна рейтингова оцінка ТОВ «Гетьман» дала змогу зробити висновок, що інтегрований показник фінансового стану за всіма показниками вище середнього і демонструє стабільність та ефективність діяльності ТОВ «Гетьман». Наголошено, що в ТОВ «Гетьман» немає окремого структурного підрозділу служби економічної безпеки, отже ці питання розподілені між різними функціональними підрозділами та

відповідальними особами. Проведено аналіз складових безпеки та визначено їх фактичний рівень порівняно з максимально можливим. Встановлено, що найбільш високий рівень безпеки досягнуто в екологічній сфері, тоді як найнижчий рівень спостерігається у складовій інтелектуальної безпеки. Загальна відносна оцінка економічної безпеки ТОВ «Гетьман» складає приблизно 0,713, що може вказувати на середню рівень безпеки..

5. Встановлено, що ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ «Гетьман» включає в себе комплекс заходів, спрямованих на виявлення, аналіз, контроль та мінімізацію ризиків, які можуть вплинути на фінансову стабільність та економічну діяльність підприємства. Наголошено, що на підставі проведених розрахунків складових економічної безпеки здійснено SWOT-аналіз ТОВ «Гетьман» який є корисним інструментом для оцінки внутрішніх сильних і слабких сторін, а також зовнішніх можливостей і загроз, що стикаються підприємства. Проведений аналіз дав змогу визначити підходи до мінімізації ризиків для ТОВ «Гетьман».

6. Для здійснення оцінки загального рівня ризику для ТОВ «Гетьман» було розглянуто всі складові ризику, які були визначені в SWOT-аналізі та ризики, виявлені під час аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. На основі цього визначимо загальний рівень ризику за шкалою від 1 до 5, а також розглянуто вплив виявлених ризиків на фінансову діяльність ТОВ «Гетьман». Оцінка загального рівня ризику для ТОВ «Гетьман» буде близько до 2,56, що відповідає помірному рівню ризику.

7. Запропоновано підхід до формування ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства включає кілька ключових етапів та стратегій: визначення всіх можливих ризиків, оцінка ризику, аналіз можливих методів управління ризиками, вибір конкретного методу обробки ризиків, реалізація обраних методів обробки ризиків, моніторинг результатів управління ризиками, контроль результатів та коригування системи управління ризиками.

8. Наголошено, що у стратегічній перспективі можливо досягти поліпшення значень загальних економіко-господарських показників діяльності підприємства за рахунок заходів з управління ризиками за такими напрямками, які один з одним корелюють і взаємодіють: зниження рівня ризику передбачає розробку стратегії управління ризиками; скорочення витрат є критично важливою для забезпечення стійкості та успішності бізнесу; створення доданої вартості при ефективному управлінні ризиками - це процес максимізації прибутку та досягнення успіху в бізнесі шляхом ідентифікації, аналізу, зниження або управління ризиками, що можуть впливати на організацію.

9. Вказано, що значну роль для ефективного управління ризиками в системі економічної безпеки відіграє «ризик-культура» є важливою складовою успішного ризик-орієнтованого управління та ефективного функціонування системи економічної безпеки на підприємстві. Визначено ключові аспекти та переваги ризик-культури: усвідомлення ризиків, відповідальність, заохочення ініціатив, вирішення проблем, довіра та відкритість, стратегічне планування.

10. Зазначено, що математична модель може бути вирішена за допомогою методів лінійного програмування для знаходження оптимального розподілу інвестицій між різними видами діяльності. Рішення знайдено засобами електронних таблиць Microsoft Excel. За результатами рішення лінійного програмування отримано наступне: мінімальний ризик складе 38%, якщо 55000 грн інвестувати у перевезення зерна, олії або тваринних жирів; 25000 грн у надання послуг мобільного харчування, а 7000 грн у роздрібну торгівлю в неспеціалізованих магазинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьєва Ю.В. Управління фінансовими ризиками – фактор стійкого розвитку підприємства реального сектору економіки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2020. № 16(44). С.127–135.
2. Балабанов І. Методологія ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства. *Modern Economics*. 2018. № 12. С. 61–68.
3. Башинська І.О., Валянська А.О., Гомонюк Г.І. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності підприємств. *Молодий вчений*. 2019. №. С. 413-416.
4. Башинська І.О., Мотова А.В., Полешук А.А. Удосконалення системи управління ризиками на підприємстві. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Вип. 17. С. 91-98.
5. Борисова Т. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 116–121.
6. Боровик М. В. Ризик-менеджмент : конспект лекцій; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 63 с.
7. Васечко Л.І. Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 1. С. 115–118.
8. Варналій З. С. Економічна безпека: [навч. посіб.] К.: Знання, 2009. 647 с.
9. Вербицька Г.Л. Управління економічним ризиком. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 34-41.
10. Вергал К.Ю. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємством в умовах інтеграції. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. № 3. С. 33-40.

11. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві. К. : КНЕУ, 2014. 480 с.
12. Вітлінський В. В. Системне використання об'єктивних показників ризику у фінансово-економічній сфері. *Фінанси України*. 2000. № 12. С. 16–24.
13. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств. *Фінанси підприємств*. 2012. № 10. С. 15-21
14. Гапак Н.М., Дочинець І.В. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства». *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. Вип. 2(43). С. 68–73.
15. Горго І.О. Ризики як ключовий об'єкт управлінської діяльності аграрних підприємств. *Науковий вісник НУБіП України*. 2018. № 284. С. 288-298.
16. Горго І.О. Концепція формування системи управління ризиками на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 11. С. 29-42.
17. Грецак М.Г., Колот В.М., Наливайко А.П. Економіка підприємства. К. : КНЕУ, 2021. 528 с.
18. Диба М. І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризикменеджменту підприємства. *Національний університет «Львівська політехніка»*. 2018. № 1. С. 22–28.
19. Дерев'янюк Т.. Формування системи ризик-менеджменту в управлінні персоналом. *Управління змінами та інновації*. 2021. № (2), 16-20. <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/24>
20. Долінський Л. Фінансовий ризик-менеджмент: навчально-методичний посібник. НаУКМА, 2022. 132 с
21. Дуднева Ю.Е., Антипцева О.Ю., Обиденнова Т.С. Ризик-менеджмент: інтегрований підхід до організації. *Економіка і суспільство*. 2019. Випуск № 20. С. 229–236.
22. Економіко-математичне-моделювання: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2008. 744 с.

23. Економічна безпека України : монографія ; за ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенка, Т. Є. Воронкової Київ : ДКС центр, 2017. 462 с.
24. Земляний М.С., Васільєва Л.М. Управління ризиками в контексті стратегії антикризового управління. *Economics: time realities*. 2023. №6. С. 14-20.
25. Земляний М.С., Васільєва Л.М. Антикризова стратегія підприємства як важливий етап антикризового управління. Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 26-27 жовтня 2023 р. : Дніпро, 2023. С.156-158.
26. Івченко І. Ю. Економічні ризики: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2014. 304 с.
27. Калініченко З.Д. Ризик-Менеджмент. К., 2021. 173 с.
28. Калюжна Ю.В. Аналіз ризиків у системі антикризового управління підприємствами машинобудування. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 2. С. 33-39.
29. Клименюк М.М. Управління ризиками в економіці. Київ : Просвіт, 2017. 220 с.
30. Копішинська К. О. Управління ризиками: навчальний наочний посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.
31. Кривда О.В. Економічні ризики та методи їх вимірювання: рекомендації до вивчення. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 85 с.
32. Левковець Н.П. Стратегічні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2022. № 3(60). С.93-98.
33. Лук'янова В. В. Оцінювання ризику і стійкість економічної системи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. №3. С.33-39.
34. Манцуров І.Г., Нусінова О.В. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємства. URL: <http://economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=680>.

35.Мороз В.М., Мороз С.А. Ризик-менеджмент: навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків: НТУ «ХП», 2018. 140 с.

36.Найт К. Ризик-менеджмент мистецтво управління. *Thesis*. 2022. № 1. С. 46-50.

37.Організаційне та методичне забезпечення виконання дипломних робіт для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» другого (магістерського) рівня вищої освіти : навч. посіб. / Л.М.Васільєва, І.П.Приходько, Г.Є.Павлова, О.В.Чернецька, Т.П.Погорелова, О. М. Губарик, С.В.Юрченко; за заг. ред. Л.М.Васільєвої, І.П.Приходька. Дніпро : Біла К.О., 2022. 184 с.

38.Ріщук Л.І. Управління ризиками: конспект лекцій. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. 2020. 68 с.

39.Сейсебаєва Н.Г., Трещова Е.О. Методичний підхід до визначення ефективності системи ризик-менеджменту підприємства шляхом комплексного оцінювання його ризиків. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2019. №1 (41). С. 25-31.

40.Скопенко Н.С. Теоретико-методологічні проблеми визначення ризиків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. Т. 2, № 2 (66). С. 224-227.

41.Сосновська І.М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>

42.Стандарти управління ризиками (Risk Management Standard) AIRMIC, ALARM, IRM: 2002, translation copyright FERMA: 2003.

43.Старенька О. Оцінка ризиків як компонент системи внутрішнього контролю підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. №9-10 (272-273). С. 127-145.

44.Суханова Н.В. Ризики, загрози та небезпеки в управлінні діяльністю підприємств в кризових умовах: спільні риси та відмінності. *Ефективна економіка*. 2023. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/4>.

45.Філіппова С.В., Хвальчик І.Л. Конкурентна розвідка як засіб інформаційного забезпечення підприємства. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2020. № 1 (11). С. 77-86.

46.Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип 2. С. 9-13.

47.Цьопа В. Ризик-орієнтоване мислення: основи, навчання та впровадження. *Охорона праці*. 2017. № 8–10.

48.Чайкіна А. Особливості інтеграції ризик-менеджменту в систему управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2022. №39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1337>

49.Шевченко І. Особливості формування системи економічної безпеки підприємства. *Наука молода*. 2018. № 10. С. 178–181.

50.Якось І.С. Необхідність упровадження комплексної системи управління ризиками на підприємствах реального сектору економіки. *Економіка промисловості*. 2019. № 4. С. 152-156.

51.Vasilieva L., Koshkalda I., Utenkova K., Herman L., Atamas O. Management of Economic Security of the Ukraine ' s Agriculyural Sector in the Conditions of Globalization. *International Journal of Industrial Engineering & Production Research*. March. 2022 Vol. 33. № 1. P.1 -10.

ДОДАТКИ

Додаток А

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Гетьман», 2018-2022 рр.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
1. Показники структури капіталу								
1.1	Коефіцієнт автономії	>0,5	0,90	0,60	0,72	0,90	0,99	110,84
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,10	0,40	0,28	0,10	0,01	5,77
1.3	Коефіцієнт фінансування	>1	8,69	1,50	2,54	9,39	166,95	1920,52
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,12	0,67	0,39	0,11	0,01	5,21
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зменшення	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	100,00
2. Показники стану оборотних активів								
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Збільшення	10220,0	13112,0	12717,0	12322,0	27103,0	265,20
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	>0,1	0,89	0,58	0,70	0,89	0,99	111,79
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	>0,5	1,97	2,14	1,89	1,69	2,40	122,15
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Збільшення	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00	534,08
3. Показники стану основного капіталу								
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	Збільшення	0,48	0,30	0,40	0,56	0,43	89,79

Додаток Б

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів ТОВ «Гетьман», тис. грн.

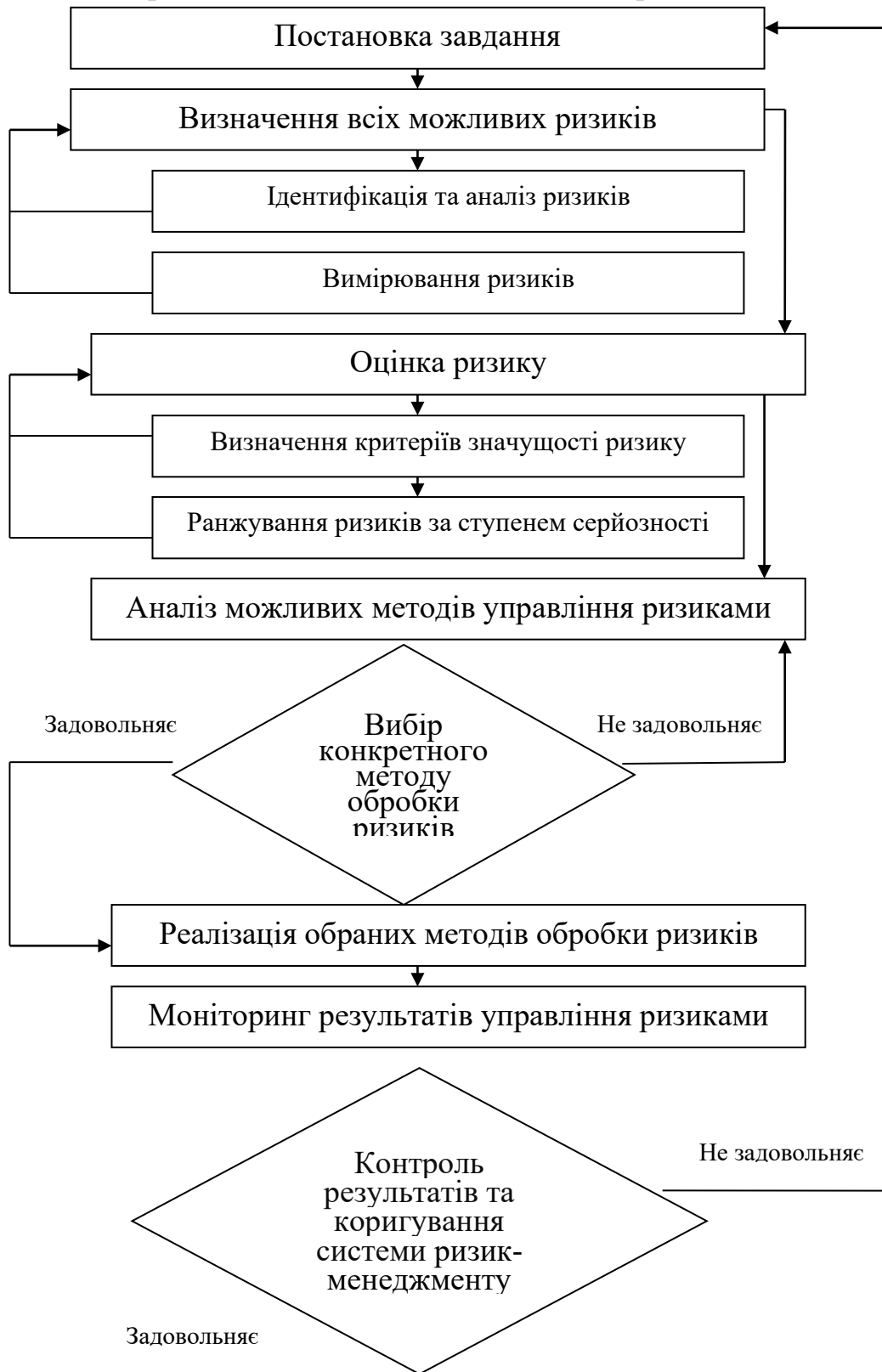
№ з/п	Показник	Нормативне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1. Оцінка ліквідності							
1.1	Високоліквідні активи (А1)	≥П1	11,00	210,00	159,00	108,00	144,00
1.2	Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	6289,0	16346,0	11354,0	6362,0	15847,0
1.3	Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	5196,0	6136,00	6719,5	7303,0	11281,0
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	56,0	604,0	327,50	51,00	169,0
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	1220,00	8976,00	5188,00	1400,00	-
2. Оцінка платоспроможності							
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	0,01	0,02	0,03	0,07	0,85
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	4,94	1,73	2,09	4,46	94,62
2.3	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥2	9,01	2,37	3,31	9,49	161,37
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	9,69	2,50	3,54	10,39	167,95
3. Оцінка оборотності оборотних активів							
3.1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	10749,0	38683,00	22024,50	5366,00	19810,00
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	12780,7	17094,0	20462,25	16002,75	20522,50
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	0,84	2,26	1,08	0,34	0,97
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	1,19	0,44	0,93	2,98	1,04
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	428	159	334	1074	373

Комплексна оцінка фінансового стану ТОВ «Гетьман»

Показники	2018р.		2019р.		2020р.		2021р.		2022р.		Питома вага (Vi, %) в інтегрованому показнику
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
Показники ліквідності											
Коефіцієнт поточної ліквідності	9,01	10	2,37	10	3,31	10	9,49	10	161,37	10	8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	4,94	10	1,73	10	2,09	10	4,46	10	94,62	10	8
Показники ділової активності											
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	220,17	1	105,33	7	226,38	1	594,28	0	201,80	2	9
Період оборотності запасів, днів	178,03	4	85,16	8	118,58	7	167,43	4	117,86	7	9
Період оборотності активів, днів	436,48	7	118,49	2	231,86	10	926,57	10	380,15	8	9
Показники фінансової незалежності											
Коефіцієнт фінансової незалежності, %	10,32	10	40,00	8	28,27	9	9,63	10	0,60	10	9
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, %	88,90	10	57,78	10	69,75	10	89,46	10	99,38	10	9
Показники рентабельності											
Рентабельність продажу, %	12,47	10	25,60	9	26,08	10	25,92	10	7,62	9	9
Рентабельність активів, %	9,68	10	54,53	10	26,43	10	8,04	10	6,95	10	9
Рентабельність капіталу, %	10,28	10	77,77	6	40,49	10	10,07	10	7,22	8	9
Інтегрований показник фінансового стану	8,03		7,92		8,55		8,28		8,21		-
Рейтинг фінансового стану	A		A		A		A		A		-

Додаток Д

Формування системи ризик-менеджменту як інструменту забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

Розв'язок задачі з використанням інструменту «Пошук рішення»

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
1	Загальна кількість інвестицій	100000											
2	Сума ризиків	25000											
3													
4	Види діяльності	Очікуваний прибуток (%)	Ризик (%)	Кількість інвестицій									
5	Перевезення зерна, олії або тваринних жирів, x1	9%	20%	55000									
6	Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами, x2	5%	10%	7000									
7	Надання послуг мобільного харчування або постачання готових страв, x3	7%	15%	25000									
8	Оптимальні показники:		15450	87000									
9													
10													
11	Цільова функція	0,38											
12													
13													
14													
15													

Параметры поиска решения

Оптимизировать целевую функцию:

До: Максимум Минимум Значения:

Изменяя ячейки переменных:

В соответствии с ограничениями:

\$C\$8 <= \$B\$2
 \$D\$5:\$D\$7 >= 0
 \$D\$8 <= \$B\$1

Сделать переменные без ограничений неотрицательными

Выберите метод решения:

Метод решения

Для гладких нелинейных задач используйте поиск решения нелинейных задач методом ОПГ, для линейных задач - поиск решения линейных задач симплекс-методом, а для негладких задач - эволюционный поиск решения.